

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.02 - МКР. 1592 «С» 2022.10.31. 21. ПЗ

СТЕПАНЮКА ЮРІЯ СТАНІСЛАВОВИЧА

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 005.51:631.15

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри організації
підприємництва та біржової
діяльності

_____ Анатолій ДІБРОВА _____
(підпис)

_____ Микола ІЛЬЧУК _____
(підпис)

" " 2023р. " " 2023р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

" Бізнес-планування підприємницької діяльності у сфері аграрного
виробництва "

Спеціальність **076 – "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність"**

Освітня програма **Підприємництво, торгівля та біржова діяльність**
Орієнтація освітньої програми **Освітньо – професійна**

Гарант освітньої програми к.е.н., доцент	_____	Людмила БЕРЕЗОВСЬКА
Керівники кваліфікаційної магістерської роботи к.е.н., доцент	_____ (підпис)	Сергій ПІКІТЧЕНКО
Виконав	_____ (підпис)	Юрій Степанюк

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності

д.е.н., проф. Микола ІЛЬЧУК

2022р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Степанюка Юрія Станіславовича

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 076 – "Підприємництво, торгівля та біржова діяльність"

Освітня програма Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Бізнес-планування підприємницької діяльності у сфері аграрного виробництва»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від "31" 10. 2022 р. №1592 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2023.11.05

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: звітність комунального підприємства

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи бізнес-планування діяльності аграрних підприємств
2. Оцінка ресурсного забезпечення та ефективність діяльності аграрних підприємств
3. Розробка бізнес-плану розвитку сільськогосподарського підприємства

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання "21" листопада 2022 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи

Сергій НКІТЧЕНКО

Завдання прийняв до виконання

Юрій СТЕПАНЮК

РЕФЕРАТ

Магістерська робота написана українською мовою, складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій. Викладена на 93 сторінках машинописного тексту, ілюстрована 35 таблицями та 3 рисунками. Список використаних джерел вміщує 69 джерел.

Мета магістерської роботи є розробка та обґрунтування теоретичних, методичних та організаційних засад бізнес-планування інвестиційного розвитку рослинництва в аграрних підприємствах.

Теоретичною і методичною основою роботи є діалектичний метод пізнання, системний підхід і аналіз, фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з проблем ефективного використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств, законодавчі та нормативні акти України, пов'язані з розвитком агропромислового комплексу.

У першому розділі магістерської роботи розглянуто теоретичні основи бізнес-планування діяльності аграрних підприємств.

У другому розділі магістерської роботи проаналізовано ресурсне забезпечення та ефективність діяльності аграрних підприємств.

У третьому розділі магістерської роботи здійснено розробку бізнес-плану розвитку сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: бізнес-план, економічна ефективність, собівартість, рентабельність, урожайність, валовий збір, прибуток, ціна.

	ЗМІСТ	
ВСТУП	НУБІП України	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ		7
1.1. Сутність, економічна природа та особливості інвестицій в реаліях сьогодення України		7
1.2. Бізнес-планування як основа забезпечення інвестиційного розвитку аграрних підприємств		15
1.3. Методичний підхід до складання бізнес-плану та оцінка його ефективності		23
Розділ 2. ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ		33
2.1. Стан розвитку інвестиційної діяльності в аграрних підприємствах		33
2.2. Економічні умови господарювання та ресурсне забезпечення сільськогосподарського підприємства		43
2.3. Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва		53
Розділ 3. РОЗРОБКА БІЗНЕС-ПЛАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА		59
3.1. Удосконалення виробничих процесів на виробництві продукції рослинництва		59
3.2. Формування витрат на виробництво продукції рослинництва		70
3.3. Економічна ефективність реалізації бізнес-проекту та пропозиції щодо вдосконалення планування в підприємстві		75
ВИСНОВКИ		81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		83
ДОДАТКИ		92

ВСТУП

Актуальність проблеми. Розвиток аграрних підприємств вимагає уважної управлінської стратегії, основною складовою якої є інвестиційна діяльність.

Обсяги та якість інвестицій визначають потенціал для вдосконалення виробництва та конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Залежність аграрних підприємств від інвестиційної діяльності обумовлює важливість сільськогосподарського сектору, який потребує суттєвих інвестицій для модернізації та підвищення ефективності.

Проте існують перешкоди для успішної інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Це включає в себе недостатню адаптацію та інвестиційну активність, нерегулярність та розпорошеність інноваційних проєктів, несистемність та неспрямованість інвестицій, а також недосконалість економічного управління інвестиційними процесами.

Зважаючи на важливість і вплив інвестиційної діяльності на розвиток суспільного виробництва, ця тема потребує більшої уваги та досліджень, що виправдають актуальність дисертаційного дослідження. Це також обґрунтовує необхідність розробки теоретико-методологічних засад переходу аграрних підприємств на інвестиційну модель виробництва продовольчих ресурсів та створення організаційно-економічних механізмів для практичного впровадження інноваційної продукції з метою підвищення рівня науково-орієнтованого виробництва.

Стан вивчення проблеми. Дослідження різних аспектів інвестиційного розвитку та ефективності інвестицій здійснили у своїх працях іноземні вчені: Ф. Кене, Т. Ман, Дж. Міль, Д. Рікардо, А. Сміт, Е. В. Девонс, М. Вальрас, В. Парето, Дж. Кларк, А. Маршалл, Р. Харрод, Е. Хансен, Дж. Робінсон.

Проблемі ефективності інвестицій в аграрну сферу присвячено роботи вітчизняних вчених В. Андрійчука, П. Канінського, М. Кіселя, М. Коденської, М. Кропивки, Є. Ланченка, Ю. Лупенка, К. Приб, та ін.

При огляді досягнень економічної науки стає очевидним, що питання інвестиційної діяльності в аграрному секторі, не дивлячись на значну

кількість наукових досліджень, поки що залишаються невирішеними остаточно. Ця сфера потребує подальшого розвитку та розгляду багатьох аспектів, таких як поглиблення методологічних засад інвестиційної

діяльності аграрних підприємств, удосконалення методичних підходів до оцінювання інвестиційної привабливості цих підприємств, обґрунтування

перспективних моделей розвитку інвестиційної діяльності в сільському господарстві, та удосконалення організаційно-економічного механізму цієї діяльності. Ростаюча теоретична та практична потреба в розумінні механізму

інвестиційної діяльності аграрних підприємств, а також недостатнє

висвітлення цієї теми в наукових публікаціях, визначили актуальність нашого дослідження та його мету, завдання та зміст.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні теоретичних, методичних та організаційних засад бізнес-

планування інвестиційного розвитку рослинництва в аграрних підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес формування та забезпечення ефективного бізнес - планування інвестиційного розвитку рослинництва в аграрних підприємствах.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів бізнес-планування інвестиційного розвитку рослинництва в аграрних підприємствах.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження обрано *системний підхід* до вивчення процесів та явищ, за допомогою якого

виявлені проблеми розглядаються з позицій цілісності і нерозривності об'єкта та середовища його існування, цілей і методів управління, засобів його моніторингу. Системний підхід в контексті даного дослідження являє

собою методологію, що дає можливість на певному рівні абстрагування

ідентифікувати проблемні аспекти інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві. *Інформаційною базою* проведення даного дослідження були законодавчі та нормативно-правові акти України,

статистичні матеріали Держкомстату України та Міністерства аграрної політики України, матеріали Головних управлінь агропромислового розвитку держадміністрацій окремих областей, наукові статті, монографічні дослідження, доповіді на науково-практичних конференціях, дані річних звітів, інформація із всесвітньої комп'ютерної мережі «Internet».

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Робота викладена на 93 сторінках комп'ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 69 найменувань, містить 35 таблиць та 3 рисунки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БІЗНЕС-ПЛАВУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

НУБІП України

1.1. Сутність, економічна природа та особливості інвестицій в реаліях сьогодення України

НУБІП України

Глобалізація світогосподарських зв'язків приводить до диверсифікації форм і напрямків міжнародної конкуренції, методів боротьби за володіння та контроль над технологічними, трудовими, інтелектуальними та природними інвестиційними ресурсами. Все більшого значення набуває формування оптимальної структури економіки з переважанням у ній частки послуг, наукомісткої та високотехнологічної продукції. В умовах глобалізації домінуючі позиції займають країни, які активно беруть участь у міжнародному науково-технічному й інформаційному обміні, володіють розвинутою інфраструктурою, висококваліфікованою робочою силою, що, своєю чергою, створює умови для накопичення достатньої кількості капіталу та його вільного переміщення. Відомо, що високі темпи економічного зростання будь якої країни можуть бути забезпечені лише за умов збереження соціально-політичної стабільності в даній країні.

Останні події дуже дестабілізували економіку України, призвели до її глибоких структурних деформацій. Війна на території України, політична й економічна нестабільність викликали скорочення обсягів інвестиційних надходжень до країни, зокрема через відсутність гарантій безпеки для інвесторів, високий ступінь ризику та невизначеності. Але ж у сучасних умовах Україна неспроможна забезпечити соціально-економічний розвиток за рахунок власних фінансових ресурсів і потребує притоку капіталу. А отже, формування сприятливого інвестиційного клімату є одним зі стратегічних завдань, що стоять перед державою, від реалізації якого залежить можливість стабілізації національної економіки та її подальший соціально-економічний

розвиток. Пошук шляхів розвитку, які сприятимуть економічному зростанню, інвестиційній привабливості та підвищенню конкурентоспроможності є основною проблемою управління економікою будь-якої держави.

На даному етапі важливим залишається визначення можливостей залучення інвестиційного капіталу в економіку та найдоцільнішого його використання задля створення сприятливих умов для подальшого соціально-економічного розвитку. Одним із основних завдань є дослідження розвитку інвестиційного потенціалу України. Разом із цим, важливим залишається

визначення основних проблем, які перешкоджають залученню інвестицій до національної економіки, а також подальших перспектив розвитку її привабливості. Україна – надзвичайно перспективна та могутня держава. Її географічне положення сприяє інвестиційним потокам завдяки близькості як до Європи, так і до Центральної Азії. Чорноморські порти, які не замерзають і дозволяють транспортувати вантажі з південних і північних країн, із країн Балтії до Чорного моря і далі – на Близький Схід. До цього можна додати, безперечно, і сухопутні кордони з 8 країнами [1].

Дослідження інвестиційної діяльності завжди займали одне з провідних місць в економічній науці. У західній літературі термін «інвестиції» розумівся як поєднання двох аспектів: ресурсів (капітальних цінностей) і вкладень (витрат). Найбільш очевидно такий підхід відображається в роботах Дж. М. Кейнса [2].

Загалом інвестиції визначаються як процес перетворення ресурсів у витрати, результатом чого є одержання економічного ефекту (доходу). Сучасна економічна теорія трактує дане поняття як процес вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. Закон України «Про інвестиційну діяльність» (ст. 1) визначає інвестиції як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [4].

С. В. Мочерний у своїх працях трактує інвестиції як «довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку» [5, с. 13].

Поняття «інвестиційна привабливість» використовується в науковій літературі для визначення доцільності здійснення інвестицій у той чи інший проєкт, визначення ефективності розміщення ресурсів та вибору альтернативних варіантів здійснення [8].

Також поняття «інвестиційна привабливість» пояснюється як економічна або комерційна ефективність інвестування в той чи інший об'єкт або як доцільність вкладення коштів з точки зору соціально-економічного розвитку певної території. На формування інвестиційної привабливості країни впливає безліч факторів. Загалом інвестиційна привабливість держави характеризується станом інвестиційного клімату країни, рівнем розвитку інвестиційної інфраструктури та можливістю залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів, які впливають на формування дохідності інвестицій і виникнення інвестиційних ризиків. А отже, рівень інвестиційної привабливості визначає ефективність соціально-економічного розвитку економіки загалом.

Згідно з даними об'єднаної конференції ООН, існує дві групи факторів, які впливають на інвестиційну привабливість країни: макроекономічні та політичні фактори; корпоративні та суспільно-природничі фактори. До макроекономічних факторів відносять ціни на сировину, глобальні зміни фінансової системи, невизначеність у геополітичному сенсі, заборгованість країн, регіональні угоди (ТТР, ТУП, РСЕР), стан економіки Європейського Союзу, Азії та США тощо. Корпоративні фактори визначаються рівнем цифровізації економіки, урбанізації, безпеки на енергетичному рівні, кліматом, наявністю пандемій та кіберзагроз.

Проте більшість науковців все ж виділяють чотири види факторів, які впливають на інвестиційну привабливість країни, серед яких є фактори об'єктивного та суб'єктивного характеру.

◆ інституціональні (політична стабільність на рівні держави та на міжнародному рівні, стан національного законодавства, інвестиційна політика держави, рівень державного втручання в економічні процеси, ступінь законодавства в питаннях захисту інтелектуальної власності, менталітет);

◆ економічні (стан економіки в цілому, темпи зростання ВВП, стан фондового та фінансового ринків, стан інвестиційного ринку, стан податкової системи, інформаційна відкритість і вартість робочої сили);

◆ соціально-психологічні (кваліфікованість робочої сили, рівень освіти населення, соціальний розвиток, ступінь залучення населення до політичних процесів, рівень криміногенності в державі);

◆ інфраструктурні (географічне положення країни, рівень розвитку транспортної інфраструктури, а також соціальної ринкової та інституційної інфраструктури)

Говорячи про інвестиційну привабливість України, слід зазначити, що у країні є безліч факторів, які позитивно впливають на інвестиційну привабливість. Зокрема, країна має гарне геополітичне розміщення, володіє наявністю великої кількості природних ресурсів, має досить розвинений внутрішній ринок, велику кількість дешевих і кваліфікованих робочих кадрів, досить розвинену телекомунікаційну інфраструктуру тощо.

Проте існує і досить значна кількість факторів, які негативно впливають на інвестиційну привабливість. Починаючи з 2014 р. у країні спостерігається процес ескаляції воєнного конфлікту. Також існує безліч проблем, пов'язаних з нестабільністю законодавства та економічною ситуацією загалом. Система державного управління характеризується бюрократизацією та корумпованістю. Високий рівень інфляції та недостатній розвиток ринкової інфраструктури, а також невідпрацьований механізм страхування іноземних інвестицій створюють несприятливі умови для активізації інвестиційної діяльності в країні. Залишається важливим проведення урядом країни низки заходів, які будуть зосереджені на

поліпшенні інвестиційної привабливості підприємств України. У даному випадку можливість позитивних зрушень у цьому питанні залежить від позитивної динаміки макроекономічних показників, стабілізації курсу національної валюти та ефективної політики уряду.

Рис. 1.1. Фактори та умови формування інвестиційної привабливості

України

Джерело: складено автором на основі [39]

Політичні фактори визначають ділове середовище країни та можливості одержання ключових ресурсів. Розглянемо фактори та умови формування інвестиційної привабливості України (рис. 1.1).

Отже, країна має низку можливостей для підвищення інвестиційної привабливості. Але, незважаючи на наявні можливості, існують проблеми, які загрожують подальшому економічному розвитку країни. Серед ключових

проблем, які чинять вплив на інвестиційну привабливість країни, можна назвати тіньову економіку, державний борг, корупцію, недостатньо розвинуте інституційне середовище та макроекономічну нестабільність.

Виявлення сильних і слабких сторін дозволяє виявити необхідність реалізації заходів, які спрямовані на подолання недоліків і створення більш широких можливостей для підвищення конкурентних переваг країни [12].

Своєю чергою, використання існуючих можливостей надасть змогу реалізувати наявний інноваційний і людський потенціал і стане передумовою поступового посилення конкурентних позицій України й адаптації національної економіки до глобальних трансформацій [13].

На жаль, сучасний інвестиційний клімат України не є сприятливим для капіталовкладень. Навіть такі чинники, як природні ресурси, виробничий ресурс, наявність дешевої та досить кваліфікованої робочої сили, відносно високий науково-технічний потенціал не приваблюють інвесторів. Теперішній стан інвестиційного клімату не дає позитивних тенденцій на швидке оздоровлення економіки України. Саме тому актуальними залишаються питання щодо поліпшення інвестиційного потенціалу країни та стану інвестиційної привабливості. Аналізуючи інвестиційну привабливість України, наразі не можна говорити про високі показники даного індексу. Результати проведеного аналізу свідчать про те, що в Україні мають місце проблеми, які змушують інвесторів скорочувати обсяги інвестицій, виводити свій капітал з економіки країни, інвестувати менше, ніж раніше [15, с. 156].

Інвестори зазначають, що умови ведення бізнесу в Україні є не досить сприятливими. Рейтинг легкості ведення бізнесу «Doing Business» зазначає, що у 2020 р. Україна посіла 64 місце серед 190 держав [16]. За результатами досліджень Європейської Бізнес-Асоціації, на початку 2019 р. індекс інвестиційної привабливості України знизився до 2,85 бала за 5-бальною шкалою, що відповідало рівню 2016 р. [17].

У другій половині 2019 р. індекс інвестиційної привабливості максимально наблизився до нейтрального показника та склав 2,95 бала з 5

можливих. Проте 2020 р. охарактеризувався стрімким падінням даного індексу до 2,51 бала з 5 можливих і на сьогодні продовжує перебувати в негативній площині.

Загалом, до чинників формування інвестиційного клімату країни слід віднести такі:

- ♣ рівень розвитку продуктивних сил та інвестиційного комплексу;
- ♣ політичне та правове середовище;
- ♣ рівень розвитку фінансово-кредитної системи (інвестиційна політика

Національного банку, діяльність комерційних банків тощо);

- ♣ імідж країни як іноземного інвестора (наявність ВЕЗ, режим іноземного інвестування тощо);

- ♣ інвестиційна активність населення (відносини власності в державі, стан ринку нерухомості, стабільність національної валюти тощо) [19, с. 66].

Отже, економічна нестабільність нашої держави передусім спричинена розбалансованістю економічної системи та невизначеністю розвитку ключових економічних процесів, що сповільнює активність у сфері інвестиційної діяльності.

На сучасному етапі економічна глобалізація є головною тенденцією розвитку світової економіки. Однією з ключових складових інтеграційних процесів, які відбуваються у світовій економіці, є іноземне інвестування.

Даний процес чинить неабиякий вплив на напрями та масштаби соціально-економічної політики країн і надає можливість акумулювати рух капіталу на міжнародному рівні, а також створювати умови для економічного зростання в усьому світі.

Основою державного регулювання інвестиційного процесу в нашій країні є введення нових і вдосконалення вже існуючих законодавчих і нормативно-правових підвалин, процес децентралізації управління інвестиційними процесами та комплексне фінансування інвестицій, які направлені на інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств, особливо пріоритетних галузей вітчизняної економіки, стратегічних виробництв,

депресивних територій і конкурентних та імпортозамінних товарів і продукції на експорт.

Забезпечення інтенсивного економічного зростання та розвитку соціальної сфери є дуже складним і багатограним процесом, реалізація якого неможлива без гідного державного сприяння розвитку інвестиційної діяльності. Проте на сьогодні ситуація в країні свідчить про несприятливий інвестиційний клімат, який викликаний недосконалою законодавчою базою, слабо розвиненими фондовим ринком і фінансово-кредитною та бюджетною

системами, потужним податковим тиском, неефективним використанням амортизаційних відрахувань, а також низьким рівнем трансформації заощаджень населення в інвестиції, що, своєю чергою, спричиняє відплив вітчизняних грошових ресурсів за межі країни та не дає змоги залучати іноземні інвестиції в національне господарство, його галузі й окремі виробництва [39].

Таким чином, ураховуючи всі позитивні та негативні моменти щодо державного регулювання української економіки, можна дійти висновку, що політика українського уряду має бути спрямована на створення чіткої та реальної стратегії соціально-економічного розвитку країни, побудованої на аналізі реального економічного стану країни та наявних у ній ресурсів.

Практика зарубіжних країн показує, що вкрай необхідним є налагодження взаємовідносин між державним і приватним сектором і подальше усунення адміністративних бар'єрів на шляху залучення інвестицій. Вищезазначені рекомендації нададуть змогу країні вийти на новий рівень конкурентоспроможності та забезпечити стабільний економічний і соціальний розвиток. Основою побудови ефективної політики, спрямованої на зростання інвестиційного потенціалу, має стати успішний досвід зарубіжних країн у регулюванні інвестиційної діяльності.

1.2. Бізнес-планування як основа забезпечення інвестиційного розвитку аграрних підприємств

Розвиток аграрних підприємств в Україні потребує створення цілого комплексу передумов, зокрема, оновлення і модернізації матеріально-технічної бази, запровадження новітніх технологій виробництва та організації діяльності, стандартизації та сертифікації продукції у відповідності до міжнародних норм, забезпечення якості продукції, диверсифікації продукції, діяльності та ринків та ін.. Важливою передумовою розвитку аграрних підприємств є розв'язання проблемних питань фінансування їх виробничої, комерційної та інноваційної діяльності, що вимагає залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і виваженого регулювання інвестиційних процесів у галузі.

Питання розвитку підприємств аграрного профілю у своїх працях розглядали такі науковці, як М. Ільчук, І. Коновал, О. Гудзинський, В. Андрійчук та інші. У їх роботах вказується на те, що діяльність сільськогосподарських підприємств має базуватися на знанні потреб цільового ринку і споживчого попиту, оцінці та врахуванні умов виробництва у найближчий час і на перспективу. Формування розвитку аграрних підприємств повинно ґрунтуватися на: забезпеченні підвищення якості продукції, її привабливості для споживача; оптимізації пропозицій товарів і доступних споживачеві цін; створенні ефективної збутової мережі на основі стабільних контактів з посередницькими торговими структурами та агенціями; врахування національних особливостей та специфіки запитів споживачів у різних регіонах.

В умовах глобалізації та жорсткої конкурентної боротьби підприємства повинні приділяти особливу увагу інвестиційно-інноваційному розвитку, адже він впливає на рівень ефективності діяльності інституційної одиниці.

Недосконалість ринку та законодавчої бази свідчать про наявність значних проблем управління, що виступають головними факторами

гальмування інвестиційно-інноваційного розвитку вітчизняних підприємств [23].

Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки неможливий без залучення інвестицій. Відповідно до законодавства інвестиції спрямовані на відтворення основних фондів і приріст матеріально-виробничих запасів, здійснюються у формі капіталовкладень. Інвестування – цілісний процес капіталовкладень, протягом якого відбувається послідовна зміна різних форм вартості та реалізується динамічний зв'язок між взаємозалежними елементами інвестиційної діяльності: ресурси – витрати – дохід.

Інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі. Інвестиційно-інноваційний розвиток пов'язаний з інноваційним потенціалом, що вказує на можливість і здатність підприємства до впровадження інновацій.

Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств через впровадження у виробництво інноваційного продукту в сучасних умовах вимагає від вітчизняних товаровиробників вирощування виробничого потенціалу з метою мінімізації витрат на одиницю продукції. Значною мірою це стосується продукції рослинництва як провідної галузі сільського господарства.

Значного зменшення виробничих витрат у рослинництві можна досягти, впроваджуючи інноваційні технології вирощування сільськогосподарських культур.

Серед проблем, що виникають в аграрній сфері при впровадженні інновацій, можна виділити такі: відсутність науково-технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження в аграрних підприємствах; тривала та ускладнена процедура розгляду інноваційних проєктів з метою надання їм певних пільг; відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств; високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту та обсягів попиту на нього; невідповідність існуючих нормативної бази та техніко-технологічних

стандартів сучасному рівню економічного розвитку та вимогам до техніки і технологія на світовому ринку; нестача в аграрних підприємствах обігових коштів та їх залежність від зовнішніх джерел фінансування; відсутність кваліфікованих кадрів.

Бізнес-планування є однією з найважливіших складових системи фінансового планування на підприємствах, які функціонують в умовах конкурентного середовища, оскільки воно не тільки забезпечує внутрішні потреби підприємства в обґрунтованих кількісних оцінках майбутніх капіталовкладень, а й сприяє залученню надійних інвесторів для їх фінансування.

Планування інвестицій на підприємстві передбачає прийняття рішень з наступного кола проблем:

- Формування стратегії підприємства, орієнтованої на підвищення ефективності діяльності фірми в довгостроковій перспективі;
- Оцінка виробленої стратегії, виявлення в ній "вузьких місць" розробка системи заходів, спрямованих на їх "розширення" (планування інновацій);
- Складання бізнес-плану;
- Прийняття рішень про джерела фінансування заходів бізнес-плану і зведення планування інвестицій.

Прийняття рішень про інвестиції є однією з найбільш важливих і складних завдань стратегічного і техніко-економічного планування. При цьому зачіпаються інтереси як власника підприємства, так і інвестора. Завдання планування інвестицій полягає в тому, щоб забезпечити їх баланс. А це можливо тільки на основі довгострокової стратегії та політики розвитку підприємства.

Тому, виникає потреба в розробці бізнес-плану. Його вимагають комерційні банки й кредитні організації, інституціональні та індивідуальні інвестори, інші фінансуючі організації. Для отримання бюджетних позичок чи фінансування в рамках конкретних державних програм теж потрібен

бізнес-план. Але найбільше його розробка потрібна керівникам та власникам підприємства, щоб детально проаналізувати свої ідеї та плани, оцінити їх реалістичність і перспективність, встановити сильні та слабкі сторони діяльності, знайти способи посилити перші та знизити другі.

У світовій практиці бізнес-план вже давно став загальноприйнятим способом надання комерційної інформації та основою для ведення ділових переговорів. З розвитком ринкових відносин в нашій країні та розширенням міжнародних економічних зв'язків, бізнес-планування стає одним із важливих елементів забезпечення конкурентоспроможності та успішної виробничо-фінансової діяльності підприємства. На основі бізнес-плану здійснюється розрахунок економічної ефективності бізнес-ідей та інвестиційних рішень, оцінка комерційної доцільності вкладення коштів на їх здійснення.

Серед усіх видів планування діяльності підприємства бізнес-планування є відносно новим. В Україні воно стало застосовуватись на рубежі 80-90-х років минулого сторіччя і набуло своїх особливих рис. Серед цих особливих рис у першу чергу слід виділити наступні:

- економічні відносини, що характеризуються у нашій країні своєю нестабільністю ставлять перед керівниками підприємств завдання прораховувати наперед наслідки своїх дій, що у кінцевому рахунку надає їм переваги у конкурентній боротьбі;

- ринкове середовище викликає до комерційної діяльності значну кількість керівників, які часто не мають достатнього досвіду і спеціальної освіти, не завжди уявляють ту кількість проблем, що очікує їх на шляху підприємництва і бізнес-планування слугує для них навігатором у бурхливому вирії ринкових відносин;

- в інвесторів, особливо іноземних, низький рівень довіри до бізнесових структур в Україні взагалі і тому, щоби довести їм свою спроможність українські підприємці мають достатньо обґрунтовано викладати плани розвитку своїх бізнес-проектів.

У сучасній економічній теорії визначають декілька функцій бізнес-планування, які до того ж комплексно розкривають його сутність.

Перша функція пов'язана з можливістю використання бізнес-планування для розробки загальної концепції, генеральної стратегії розвитку підприємства.

Друга функція – функція планування, що полягає у можливості оцінки і контролю процесу розвитку основної діяльності підприємства.

Третя функція – сприяння залученню ззовні грошових коштів. Щоби отримати кредит банківським установам необхідно надати чітко продуманий план розвитку бізнесу.

Бізнес-планування особливо необхідно, якщо підприємство планує розширити або модернізувати виробництво, змінити напрямки своєї діяльності, освоїти нові ринки або продукцію, взяти участь в корпоративних об'єднаннях або створенні нового підприємства.

Основна мета розробки бізнес-плану – спланувати виробничо-фінансову діяльність підприємства на середньострокову перспективу відповідно до потреб та вимог ринку з урахуванням можливостей залучення необхідних ресурсів та відшкодування їх вартості за рахунок ефективної діяльності.

Добре розроблений бізнес-план визначає та розкриває всі основні питання майбутньої діяльності підприємства, визначає потребу в ресурсному забезпеченні, прогнозує різні можливі (як позитивні так і негативні) варіанти розвитку ситуації. З цього документу зацікавлені особи можуть отримати відповідь на питання де і як підприємство буде реалізовувати свою продукцію; як розвиватиметься її виробництво; які трудові, матеріальні та фінансові ресурси будуть використані; які заходи необхідно буде здійснити при сприятливій економічній, політичній та конкурентній обстановці, а також у випадку непередбачених обставин; які фінансові та інші економічні наслідки принесе реалізація бізнес-ідеї. Крім того, бізнес-план дозволяє

визначити ті показники та їх граничні величини, на основі яких буде здійснюватись контроль реалізації плану.

Бізнес-план – це детальний, логічний та обґрунтований документ, підготовлений власником (командою управлінців) підприємства, що визначає мету й концепцію його розвитку, а також необхідні умови і ресурси для здійснення запланованих заходів.

Його характерною ознакою є те, що він повинен бути орієнтований на попит ринку і враховувати різнобічну діяльність підприємств щодо виробництва продукції, її переробки та здійснення інших видів підприємництва: торгівлі, надання послуг, виробництва товарів (підсобні промисли) і т.д. Бізнес-план дозволяє передбачити не лише всі заходи для реалізації нової ідеї, а й визначити необхідне фінансове забезпечення та можливість одержання доходу (прибутку). Практично його можна вважати формою експертної оцінки доцільності та ефективності здійснення нової підприємницької ідеї.

За сучасних умов господарювання бізнес-план практично є робочим інструментом, що використовується в усіх сферах підприємництва. Його бажано розробляти у випадку: організації нового підприємства; об'єднання існуючих підприємств; створення на базі підприємства інтегрованого організаційно-правового утворення, трансформації власності; започаткування зовнішньоекономічної діяльності.

До основних завдань розробки бізнес-плану належать: оцінка новизни і прогресивності підприємницької ідеї, її сильних та слабких сторін; визначення витрат, фінансових ресурсів і джерел фінансування; обґрунтування і вибір стратегії діяльності підприємства, визначення концепції його розвитку в період реалізації підприємницької ідеї; оцінка кон'юнктури ринку та рівня конкуренції, визначення ступеня можливого господарського ризику; пошук надійних партнерів для розробки і реалізації інноваційно-інвестиційного проекту; прогнозування (приблизно

розрахунки) очікуваних результатів реалізації нової підприємницької ідеї на плановий період.

Головними принципами, якими слід керуватися при розробці бізнес-планів інвестиційного проекту, є:

- **безперервність** - означає, що роботи зі складання інвестиційних бізнес-планів на підприємстві повинні вестися постійно, без перерв. Для забезпечення реальності цих планів до них слід вносити оперативні необхідні зміни, які можуть бути обумовлені змінами у макро- та мікросередовищах;

- **багатоваріантність** - відображає потребу в отриманні не одного, а сукупності альтернативних варіантів бізнес-планів інвестиційного проекту. З безпечі отриманих планів перевага надається якнайкращому з них для конкретних умов виробництва та збуту;

- **множинність мети** - має забезпечити як можливість вибору у конкретній ринковій ситуації певної кількості як домінуючих інвестиційних цілей, так і вирішення оптимізаційних параметрів на основі багатокільцевого підходу;

- **кількісна оцінка мети розвитку підприємства** - означає потребу подавати у цифровому виразі, заплановані до досягнення мети, виробництво та збут готової продукції або послуг;

- **науковість** - означає необхідність побудови інвестиційних планів на основі економічних і фінансових розрахунків, які базувалися б на правильно обраних елементах системи планування, достатньо точних початкових даних і прогресивних нормах і нормативах;

- **збалансованість** - відображає потребу отримання системи тісно взаємопов'язаних і узгоджених бізнес-планів, які реалізуються одночасно на певному підприємстві;

- **оптимальність** - полягає в необхідності знаходження та реалізації якнайкращих рішень бізнес-планів;

- системність - обумовлює потребу проектування всіх елементів системи інвестиційного планування у тісній єдності та взаємообумовленості;

- спадкоємність - полягає в тому, що числові оцінки економічних, фінансових і інвестиційних показників, що отримуються в результаті розробки бізнес-плану, повинні повністю відповідати стратегічному плану розвитку фірми;

- швидке (гнучке) реагування - припускає необхідність оперативного внесення відповідних коригувань у плани інвестиційної діяльності підприємства, зумовлені змінами, що відбулися в мікро- та макросередовищі.

У зв'язку з тим, що бізнес-план відбирає результати досліджень організаційної роботи з метою обґрунтування конкретного напрямку діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання, він повинен спиратись на: конкретний проект виробництва певного виду продукції,

товару чи послуг; всебічний аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства (ситуаційний аналіз); глибокий аналіз ринково-конкурентної ситуації і можливих прогнозованих її змін; діагностику і прогнозування зовнішньої та внутрішньої політичної ситуації.

Бізнес-план є одним із сукупності ділових документів, що визначають стратегію розвитку підприємства. Його особливістю як стратегічно зорієнтованого документу слід вважати узгодження поставлених завдань і реальних фінансових можливостей. Добре розроблений бізнес-план є

важливим підґрунтям так званої бізнес-пропозиції, що використовується у процесі переговорів з партнерами, його обов'язково використовують задля залучення надійних інвесторів і кредиторів.

На практиці не існує стандартної, універсальної, єдиної для всіх випадків форми бізнес-плану, а процес його складання має свою обов'язкову внутрішню логіку. Розробка бізнес-плану є процесом створення моделі підприємницької діяльності, тому зрозуміло, чим менше темилок буде зроблено при його обґрунтуванні, тим менше проблем постане перед підприємством у процесі його реалізації.

НУБІП України

1.3. Методичний підхід до складання бізнес-плану та оцінка його ефективності

Виробнича діяльність будь-якої підприємницької структури починається з планування. Якщо раніше плани часом були формальними, бо працівники не були зацікавлені в них та й не завжди знали, що там і як планується, то бізнесмен, власник, організатор справи не може бути байдужим до свого підприємства. Він повинен чітко знати сильні і слабкі сторони підприємства (фірми) та вміти спланувати його роботу. У разі нехтування, ігнорування планування його очікує повільна, ділова смерть.

Тому кожний підприємець повинен складати бізнес-план, який:

- дає можливість визначити життєздатність підприємства (фірми) за умов конкуренції;

- містить орієнтири, відповідно до яких бізнесмен буде діяти на етапі становлення та розвитку підприємства (фірми);

- прогнозує процеси розвитку виробництва;

- конкретизує шляхи досягнення мети і подолання перешкод;

- є важливим інструментом виробничої діяльності підприємства (фірми);

- є фактором, що стимулює інтереси потенційних інвесторів у їх пошуках вкладення коштів на розвиток виробництва.

Згідно з методичними рекомендаціями Міністерства економіки України, розроблення бізнес-плану підприємства здійснюється в декілька етапів:

- 1) підготовчий;

- 2) розроблення бізнес-плану;

- 3) реалізація бізнес-плану.

Головним елементом на підготовчому етапі є формування перспективної бізнес-ідеї, яка є ідеєю виробництва нової продукції (надання

нових послуг, виконання робіт), впровадження нового, технічного, організаційного або економічного рішення тощо. На цьому етапі підприємство здійснює збір та аналіз інформації про продукцію (послуги), визначає основні напрями та тенденції розвитку галузі, формулює бізнес-ідею (концепцію розвитку виробництва) та здійснює її попередню техніко-економічну оцінку.

На підставі аналізу технічної можливості підприємства, відгуків покупців, результатів випуску такої самої або аналогічної продукції конкурентами, пропозицій працівників підрозділу маркетингу, результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, підприємство обґрунтовує перспективність бізнес-ідеї.

У разі прийняття позитивного рішення стосовно впровадження бізнес-ідеї підприємство здійснює розроблення бізнес-плану. Формується група розробників бізнес-плану, визначається система організаційного та фінансового забезпечення бізнес-планування.

Будь-який інвестиційний проект сільськогосподарської галузі, як форми активізації діяльності аграрних підприємств, потребує підтримки відразу в декількох напрямках. Для цього пропонується схема інформаційного забезпечення реалізації бізнес-плану для інвесторів з різних сторін.

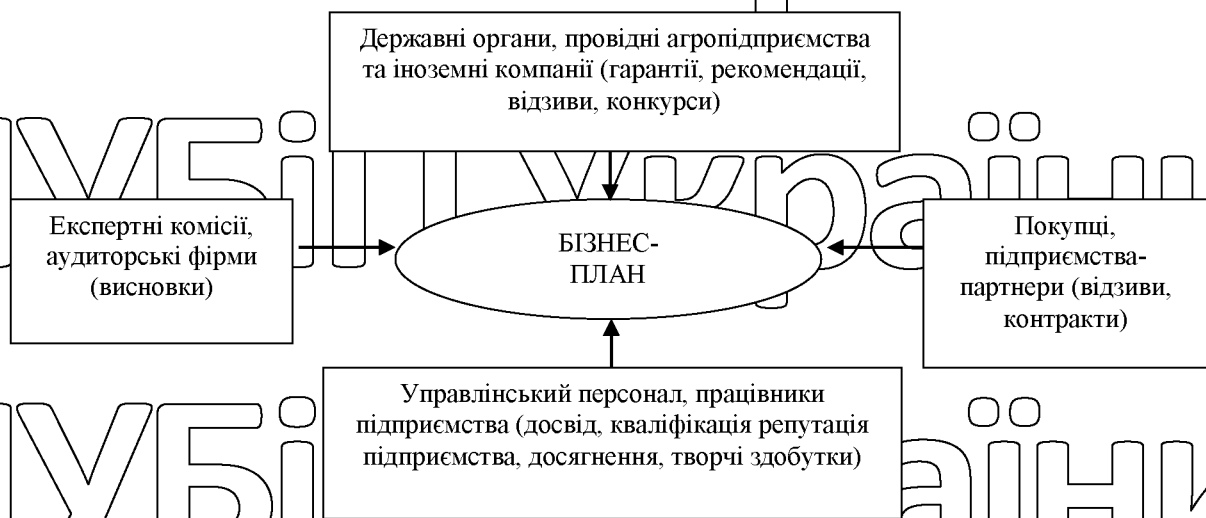

Рис. 1.2. Схема інформаційного забезпечення бізнес-плану

На етапі реалізації бізнес-плану визначаються та виконуються завдання як на підприємстві, так і за його межами, серед яких основними є:

- формування потрібних для реалізації бізнес-плану практичних завдань, їх логічної послідовності та графіка виконання;
- визначення необхідних ресурсів для виконання кожного завдання;
- розроблення кошторису реалізації та потоків ресурсів, що забезпечують фінансування протягом усього часу реалізації бізнес-плану;
- здійснення практичних завдань, контроль показників його реалізації та коригування, за необхідності, завдань і розрахунків, зроблених під час складання бізнес-плану.

Розробляючи бізнес-план, варто враховувати певні вимоги до його форми, у тому числі:

◇ Чітку структурування документа. В міжнародній практиці прийняті певні вимоги, яким має відповідати конкретний документ, і зокрема, є ряд обов'язкових розділів, приєднаних конкретним аспектам інвестиційного проекту.

◇ Достовірність інформації, яка наводиться у бізнес-плані, та обґрунтованість економічних показників. Усі показники, як кількісні, так і якісні, що наводяться в бізнес-плані, мають бути ретельно звірені з документами, з яких вони одержані. Для усіх економічних показників необхідні документальні підтвердження, розрахунки та обґрунтування.

◇ Наочність матеріалу, що подається. Бізнес-план має містити схеми, таблиці, графіки, діаграми тощо, це повинно полегшити розуміння найважчих моментів документа.

◇ Якість оформлення. Бізнес-план має бути найкращим чином оформленим, як з точки зору викладу матеріалу, так і щодо помилок та виправлень.

♦ **Обсяг бізнес-плану.** Зазвичай, обсяг бізнес-плану залежить від обсягу інвестицій, проте на практиці вважається оптимальним обсяг в межах 40-50 сторінок. Крім того, бізнес-план може містити і додатки, обсяг яких не регламентується.

Основними розділами бізнес-плану є:

- можливість підприємства, його коротка характеристика;
- види вироблюваної товарної продукції і послуг, їх якість і коротка характеристика;
- коротка характеристика ринків збуту (характеристика конкурентів);
- план маркетингу і його стратегія;
- виробничий план;
- організація і управління підприємством;
- оцінка ризиків і страхування;
- план трудових ресурсів і соціальних відносин;
- план інвестицій;
- фінансовий план і стратегія фінансування;
- національні, регіональні, господарські і соціальні вигоди від здійснення бізнес-плану.

В першому розділі необхідно показати, що може бути одержано при успішній реалізації плану, який ризик здійснення проекту. Тут розглядаються стратегія і основні заходи щодо здійснення проекту, відповідальні за їх виконання, а також дається коротка економічна характеристика роботи підприємства за останній рік, показується його платоспроможність. В цьому розділі необхідно вказати назву підприємства, його адресу, телефон, факс, юридичний статус (форма власності, державне підкорення), місцезположення виробництва, в яке вкладаються інвестиції.

В даному розділі проводиться економічне обґрунтування термінів повернення позикових засобів і дається висновок за інвестиційним проектом.

Розділ набуває остаточний вигляд після закінчення розробки плану, коли

з'являється повна ясність в стратегії виробництва і реалізації продукції, в необхідних технічних, технологічних і організаційних заходах і т.д.

Другий розділ містить опис всіх товарів і послуг, які може запропонувати підприємство покупцям на ринку, тобто приводяться назва товарної продукції, характеристика стійкості її реалізації, основні канали реалізації, її екологічні властивості, характеристики з позиції ресурсозабезпечення, наукоємкості, у тому числі використання патентів і ліцензій.

Третій розділ включає коротку характеристику ринків збуту товарів і послуг з регіонів (включаючи експорт). В розділі необхідно показати можливості підприємства зайняти свою нішу на ринку, дати характеристику сегментів ринку (частин ринку за певною ознакою) у регіонах. Слід оцінити регіональні ринки за місткістю, перспективністю і стабільністю. В цьому ж розділі доцільно дати характеристику найвірогідніших конкурентів (за прибутковістю, діловою репутацією, перебуванням довше на ринку, рекламними засобами і т.д.), їх ціни, якість продукції.

Четвертий розділ включає план маркетингу і його стратегію. Це найважливіший розділ бізнес-плану. Його зміст залежить від виду підприємницької діяльності, але в ньому обов'язково повинно бути відображено рішення наступних основних питань: стратегії маркетингу, ціноутворення, можливих витрат на маркетинг (рекламу і т.д.), рекламної політики, формування громадської думки про підприємство.

Методика складання виробничого плану аналогічна методиці розробки відповідних розділів перспективних і річних планів. Його підготовка ведеться при безпосередній участі фахівців у відповідних галузях виробництва, особлива увага надається плануванню безпосереднього процесу виробництва, використанню досконалої техніки, прогресивної технології і організації праці та виробництва.

Розділ "Організація і управління" підприємством також може бути побудований за матеріалами виробничо-фінансового плану. В цьому розділі

доцільно виділити наступні групи питань: організаційна структура підприємства, робоча сила, не пов'язана з управлінням, управлінський персонал, кадрова політика, правове забезпечення діяльності підприємства.

Організаційна структура відображає взаємозв'язок і співвідношення організаційних підрозділів, тобто вона включає склад основних підрозділів підприємства і їх основні функції, організацію координування і взаємодії служб і підрозділів і ін. Як похідна від організаційної і виробничої структур підприємства будується структура його управління.

При проектуванні потреб підприємства в робочій силі, яка не пов'язана з управлінням, особливу увагу необхідно приділити розробці наступних питань: розрахунку потреби в кадрах за професіями, кваліфікаційними вимогами, формами залучення до праці (постійна робота, робота вдома і т.д.), заробітної плати за професіями, навчання, підвищення кваліфікації, режимами праці і т.д.

В даному розділі повинно бути висвітлено правове забезпечення діяльності підприємства: дата створення і реєстрації підприємства, де і ким воно зареєстровано, засновницькі документи, форма власності, кількість акцій (випущених і дозволених до випуску), вартість однієї акції, копії договорів і угод з іншими організаціями і т.д.

Розділ «Оцінка ризиків і страхування» необхідний як для самих товаровиробників, так і для інвесторів і кредиторів підприємства. В цьому розділі необхідно показати най вірогідніші ризики в процесі виробництва продукції і її реалізації, а також розробити основні організаційні заходи при профілактиці і нейтралізації можливих ризиків. Тут повинен бути також вказаний можливий час виникнення ризиків, прогнозований збиток. Розробка розділу закінчується програмою страхування від ризиків.

За всіма вищезгаданими розділами бізнес-плану потрібні Інвестиції. Методика їх розрахунку така ж, як і при перспективному і річному плануванні; вона повинна відповідати методиці ЮНІДО ООН. Точне

обґрунтування інвестицій досить складне, тому його необхідно проводити у бік завищення (з урахуванням рівня інфляції і т.д.).

Фінансовий план складають в основному великі підприємства, методика його складання аналогічна методиці річного планування.

Економічне обґрунтування проекту виступає основним критерієм при прийнятті інвестиційного рішення, тому розробка фінансового плану повинна вестися особливо ретельно.

Фінансовий план складається з наступних розділів:

- 1) ретроспективний аналіз фінансового стану підприємства (за останні 3-5 років);
- 2) аналіз фінансового стану підприємства в період підготовки інвестиційного проекту;
- 3) прогноз прибутків і грошових потоків;
- 4) оцінка фінансової ефективності інвестиційного проекту.

Правильно складений фінансовий план сприяє залученню інвестицій. В бізнес-плані бажано розглянути декілька сценаріїв фінансового плану з урахуванням вірогідних обставин на виробництві і ринку, тобто це найгнучкіша частина бізнес-плану. Невід'ємною частиною даного розділу є

розробка стратегії фінансування (проблеми отримання позикових засобів, коли їх можна повернути, який дохід одержить інвестор і т.д.); ці розробки також можуть проводитися у вигляді сценаріїв.

Залежно від організаційно-правової форми сільськогосподарського підприємства, його розміру розділи бізнес-плану розробляють з різним ступенем деталізації.

Річний план господарства, завдання бригадам, фермам, технологічні карти, визначаючи програму на рік, не зачіпають організації окремих робіт. В сільському господарстві вона має свої особливості, пов'язані з сезонним характером виробництва, виконанням процесів в оптимальні агротехнічні терміни, нерідко досить стислі, одночасно по декількох культурах. У зв'язку з такими особливостями складають оперативні плани за періодами робіт в

галузі і підрозділах господарства — в рослинництві, тваринництві, будівництві, обслуговуючих і підсобних виробництвах.

Система планування, як і будь-яка інша система, повинна відповідати певним вимогам:

- сприяти ефективному управлінню;
- об'єктивно оцінювати ситуацію, що склалась;
- орієнтацію планів на умови що змінюються;
- концентрація уваги менеджменту на основних стратегічних проблемах;
- допомога працівникам планових служб;
- ефективність процесу планування;
- взаємні обов'язки вищого керівництва і планових підрозділів;
- планування, як частина внутрішньої культури підприємства;
- підкріплення системи планування системою мотивації;
- створення для потреб планування відповідної інформаційної бази;
- розвиток системи контролю.

При плануванні даного розділу бізнес-плану слід визначити, при якому рівні продажу досягається самоокупність, тобто межа окупності (нульова межа рентабельності). Її можна визначити за формулою:

$$O = V_{п} + V_{з} / D \times 100$$

де:

O - межа окупності, %;

V_п - сукупні постійні витрати, грн.;

V_з - сукупні змінні витрати, грн.;

D - виручка від реалізації, грн.

У додатках до бізнес-плану наводяться документи, на які є посилання в плані: договори з постачальниками, підрядниками і споживачами продукції підприємства; листи клієнтів торговельних організацій, субпідрядників, копії

документів, інформація з яких використана; прејскуранти постачальників і підприємств конкурентів.

Впровадження будь-якого інвестиційного проекту спрямоване на отримання максимально можливого ефекту, тобто очікуються результати від реалізації інвестиційного проекту. Ці результати можуть бути виражені у досягненні певного рівня економічних показників, тобто максимізувати прибутки, нарощувати або розширювати виробництво та ін.

Необхідно обґрунтувати показники ефективності інвестицій з високим ступенем достовірності й точності, врахувати всі фактори, які можуть впливати на ефективність проекту, оцінити можливі ризики. Складність розрахунку ефективності зумовлюється тим, що у практичній роботі важко правильно оцінити всі сторони діяльності як на етапі здійснення інвестицій, так і під час експлуатації інвестиційного проекту, точно спрогнозувати і домогтися високого ступеня достовірності інформації.

Рекомендується здійснювати комплексну оцінку ефективності інвестиційних проектів, оскільки окремі показники не дозволяють у повному обсязі проілюструвати реальну ситуацію інвестиційного об'єкта. На основі отриманих показників розраховують міру ризикованості інвестиційного проекту, з метою максимального відхилення від збитків шляхом відхилення несприятливих інвестиційних проектів, а також вживання відповідних заходів щодо зменшення ризиків.

При оцінці ефективності інвестиційного проекту порівняння різночасних показників здійснюється шляхом приведення (дисконтування) їх до вартості в початковому періоді. Для приведення різночасних затрат, результатів і ефектів використовується норма дисконту (r), що дорівнює прийнятій для інвестора нормі доходу на капітал.

Оцінка ефективності інвестиційного проекту здійснюється на основі таких показників: чистий приведений (дисконтований) дохід, індекс дохідності, індекс (коефіцієнт) рентабельності, термін окупності, внутрішня ставка дохідності. Ці показники використовуються при порівняльному

аналізі альтернативних проєктів, однак можуть використовуватися як критерії і звичайно застосовуються при визначенні комерційної і бюджетної ефективності проєкту.

Для оцінки проєкту необхідно обґрунтувати показники ефективності інвестицій з високим ступенем достовірності й точності, врахувати всі фактори, які можуть впливати на ефективність проєкту, оцінити можливі ризики. Значні відхилення між прогнозованими й фактичними результатами можуть призвести до конфліктних ситуацій між учасниками інвестиційного процесу, втрати запланованих доходів, а найгірше — вкладених капіталів.

Сьогодні у світовій практиці існує багато варіантів оцінки ефективності інвестиційного проєкту залежно від специфіки замовлення. Найбільш поширеним є експертний метод оцінки. Незважаючи на його наукову цінність і практичне значення, цей метод має досить суб'єктивний характер.

У вітчизняній практиці найбільшого поширення набула методика, яка затверджена Агентством з питань уникнення банкрутства підприємств і організацій. Ця методика має певні переваги, оскільки дає можливість об'єднувати в одному показнику різні одиниці вимірювання, а також використовувати велику кількість показників одночасно (30 показників).

Таким чином у методіці реалізується системний підхід, що робить можливим дати комплексну оцінку інвестиційного об'єкта. Усі аналізовані показники представлені у вигляді шести груп: стан власності, фінансова стійкість (платоспроможність), ліквідність активів, прибутковість, ділова активність, ринкова активність.

Абсолютні показники самі по собі не дають ніякого уявлення про досліджувані процеси та явища, оскільки не завжди дають можливість правильно оцінити явища з точки зору їхньої динаміки, структури. Тільки в співставленні з іншою величиною абсолютна величина виявляє свою істинну значимість.

Ефективність і привабливість проектів визначається системою показників, що відбивають відношення затрат і результатів щодо інтересів учасників.

У процесі розробки проекту проводиться оцінка його соціальних і економічних наслідків, а також охорони навколишнього середовища. Для великомасштабних проектів, які істотно зачіпають інтереси міста, регіону і всієї України рекомендується проводити обов'язкову оцінку їхньої економічної ефективності.

Ретельно складений бізнес-план визначає шляхи подальшого розвитку підприємства. Контролюючи хід виконання включених до нього показників, можна побачити реальність прогнозованого і здійснювати коригування відповідно до змін внутрішніх та зовнішніх умов.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ2.1. Стан розвитку інвестиційної діяльності в аграрних
підприємствах

Динамічний розвиток інвестиційної діяльності в сільському господарстві є одним із найважливіших індикаторів добробуту національної економіки, який визначає зміну сукупного попиту й у перспективі обсягу виробленого продукту та рівня зайнятості. Будучи найважливішим фактором стабілізації в сільському господарстві та діяльності аграрних підприємств, інвестиційна діяльність, у свою чергу, є складним процесом, що залежить від комплексу інших чинників. Особливості сучасного етапу розвитку сільського господарства зумовлюють істотну специфіку інвестиційної діяльності. Сучасне економічне зростання в сільському господарстві активізувало фактори, що стимулюють інвестиції. При цьому реалізація загальних закономірностей інвестиційної діяльності, які розглядалися у попередніх розділах, значно модифікувалася. Тому важливим етапом дослідження є аналіз основних факторів, які впливають на інвестиційну діяльність в аграрних підприємствах, й загальних умов інвестиційної діяльності, що характеризують її стан і перспективи розвитку.

Вплив економічного зростання в сільському господарстві у цей час на динаміку інвестицій можна подати так. Зростання виробництва призводить до підвищення масштабів нагромадження, що, у свою чергу, зумовлює розширення фінансової бази інвестицій і збільшення їх обсягу. Збільшення обсягу інвестицій у сільському господарстві викликає зростання капіталоозбореності, що при високому рівні ефективності використання інвестицій призводить до збільшення обсягу виробленого продукту, коло замикається. Далі впливає новий виток описаної залежності, процес

генерується, утворюючи модель розширеного відтворення. При цьому спад обсягів інвестицій і вкрай низька ефективність їх використання ускладнюють проведення структурної перебудови в сільському господарстві.

Поштовхом для виходу провідних сфер економіки з фінансово-економічної кризи повинно стати підвищення конкуренто-спроможності вітчизняної економіки, що потребує спрямування значних обсягів інвестицій на оновлення основних фондів на основі ресурсозбереження, енергозбереження, впровадження інновацій та започаткування екологічно безпечних технологій виробництва (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Прямі інвестиції в економіку України за видами економічної діяльності

Галузі	2013 р.		2014 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Всього:	93,1	100,0	125,3	100,0	188,5	100,0	233,0	100,0	151,8	100,0
Сільське та лісове господарство	5,0	5,4	7,3	5,8	9,9	5,1	16,9	7,2	9,4	6,2
Промисловість	35,0	37,6	44,8	35,8	64,3	34,1	76,7	32,9	57,7	38,0
Торгівля	7,6	8,2	11,7	9,3	17,8	9,4	24,7	10,6	14,1	9,3
Фінансова діяльність	2,0	2,1	2,4	1,9	4,2	2,2	4,7	2,0	3,4	2,2
Освіта	0,9	0,9	1,2	1,0	1,7	0,9	2,3	1,0	1,5	1,0
Охорона здоров'я	1,3	1,4	1,8	1,5	2,6	1,4	3,5	1,5	1,9	1,3
Надання комунальних послуг	1,8	2,0	2,9	2,3	4,1	2,2	5,4	2,3	4,8	3,1

Джерело: [63]

Встановлено, що серед основних причин низького рівня інвестиційної активності, які мають безпосередній вплив на основні складові джерел фінансування інвестицій – власні кошти підприємств, слід виокремити: посилення ризиків дестабілізації на валютному ринку; збереження складної ситуації у банківській сфері, зокрема недостатні обсяги довгострокового кредитування аграрної економіки; незадовільна кон'юнктура зовнішнього

ринку за традиційними товарними групами українського експорту; низька купівельна спроможність населення, що звужує ємність внутрішнього ринку; обмежені можливості доступу до фінансових ресурсів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; зниження рівня прибутковості аграрних підприємств; збільшення курсової різниці розрахункових обсягів кумулятивного показника залучених прямих іноземних інвестицій в Україну у зв'язку із падінням офіційного курсу гривні до долара США тощо.

Потенційно наша країна, володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим сільськогосподарським потенціалом, багатими та різноманітними природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, може стати одним із провідних європейських реципієнтів інвестицій. Україною успадкована потужна інфраструктура виведення сільськогосподарської продукції на світові ринки.

Таблиця 2.2

Прямі іноземні інвестиції в економіку України за видами економічної діяльності

	2014 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	млрд. дол. США	%	млрд. дол. США	%	млрд. дол. США	%	млрд. дол. США	%
Всього:	54,5	100,0	58,2	100,0	45,9	100,0	43,4	100,0
Сільське та лісове господарство	0,4	1,9	0,6	1,9	0,8	2,3	0,9	2,2
Промисловість	6,1	28,3	8,0	27,1	8,1	22,6	9,1	22,5
Торгівля	2,6	12,1	3,1	10,4	3,7	10,4	4,2	10,6
Фінансова діяльність	2,5	11,7	4,9	16,5	7,2	20,1	8,9	22,4
Освіта	0,04	0,2	0,02	0,1	0,01	0,02	0,01	0,02
Охорона здоров'я	0,17	0,8	0,19	0,6	0,12	0,3	0,12	0,3
Надання комунальних послуг	0,2	1,0	0,29	1,0	0,45	1,3	0,53	1,3

Джерело: [63].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, унесених в Україну, на 31 грудня 2021 року склав 43371,4 млн. дол. США, що в 2,4 рази більше

обсягів інвестицій на початок 2006 року та в розрахунку на одну особу становив 872,6 дол. США (табл. 2.2).

Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 81 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 8593,2 млн. дол. США, Німеччина – 6613,0 млн. дол. США, Нідерланди – 4002,0 млн. дол. США, Російська Федерація – 2674,6 млн. дол. США, Австрія – 2604,1 млн. дол. США, Сполучене Королівство – 2375,9 млн. дол. США, Франція – 1640,1 млн. дол. США, Сполучені Штати Америки – 1387,1 млн. дол. США, Віргінські Острови, Британські – 1371,0 млн. дол. США та Швеція – 1272,3 млн. дол. США.

Формування і забезпечення послідовного розвитку аграрної сфери стає одним з пріоритетних завдань уряду та Верховної Ради України, подальшої ринкової трансформації галузі. Організація прозорого аграрного ринку в країні розглядається насамперед як один з інструментів оздоровлення фінансового стану сільського господарства, підвищення його інвестиційної привабливості, вирішення інших завдань економічного та соціального розвитку села. Упродовж 2013-2021 років обсяг виробництва основних сільськогосподарських культур у цілому зріс на 13,7% (але складає при цьому лише 62,6% рівня 1990-го року), у т.ч. у аграрних підприємствах – на 16,6% (але складає лише 39,4% від рівня 1990 р.), у господарствах населення – на 10,6%.

Таблиця 2.3

Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва по Україні

Показники	1990	2014	2019	2020	2021 р. у % до 2000 р.
Продукція сільського господарства, %	86,8	109,7	93,5	117,1	23,6
В тому числі:					
Сільськогосподарські підприємства	82,5	95	95,8	135,1	39,3
Господарства населення	96,5	119,3	92,1	105,2	13,1
Рентабельність, %					
Продукція сільського господарства	42,6	-1,0	15,6	13,4	-2,2
В тому числі:					
Продукція рослинництва	98,3	30,8	32,7	19,6	-13,1

Продукція тваринництва	22,2	-33,8	-13,4	0,1	-13,3
------------------------	------	-------	-------	-----	-------

Джерело: [63]

Однак, перетворення, що відбуваються в сільському господарстві, ще не забезпечують достатню стабільність та ефективність у роботі галузі, особливо, якщо звернути увагу, що стався певний «перекіс» на користь господарств населення, а не на користь аграрних підприємств (табл. 2.3.).

Протягом 2014-2021 рр. умови функціонування аграрних підприємств були складними. На фоні негативних тенденцій, наявних у цьому секторі економіки, спостерігається значне скорочення площ сільськогосподарських угідь в аграрних підприємствах та збільшення їх у господарствах населення в 6,1 рази. У структурі посівних площ при зменшенні кормових культур частка зернових культур зросла на 0,9 %, технічних – на 23,6 % (до 35,7 і картоплі та овоче-баштанних – на 1,5%.

Таблиця 2.4

Валова продукція рослинництва і тваринництва по Україні (млн. грн.)

Показники	1990	2014	2019	2020	2021	2021 р. у % до 1990 р.	2021 р. у % до 2000 р.
Усі категорії господарств							
Продукція рослинництва	66560	43573	55638	53976	49718	74,7	114,1
Продукція тваринництва	79315	34316	36893	38610	39051	49,2	113,8
Сільськогосподарські підприємства							
Продукція рослинництва	49914	17820	22644	21732	23200	46,5	130,2
Продукція тваринництва	51385	8658	10270	12071	13808	26,9	159,5
Господарства населення							
Продукція рослинництва	16646	25753	32994	32244	31709	190,5	123,1
Продукція тваринництва	27930	25658	26623	26539	26178	93,7	102,0
С/г продукція у розрахунку:							
на 1 особу (кг)	2811	1584	1950	1966	1909	67,9	120,5

Джерело: [63].

, Аналіз показників урожайності підтверджує висновок про те, що при виробництві сільськогосподарської продукції простежується чітка тенденція до її зниження: урожайність зернових культур у господарствах за 2014-2021 рр. знизилася на 58,9 %, соняшнику – на 63,7 %, овочів – на 20,8 %. Такі ж темпи зниження продуктивності посівів спостерігаються і по інших

сільськогосподарських культурах. Рентабельність зернових культур скоротилася за 2014-2021 рр. на 207,3 % (в 7,9 раз), насіння соняшнику – на 166,3 % (в 3,2 р.), овочів відкритого ґрунту – на 26,9 (в 2,1 р.), плодів – на 68,9 % (в 4,1 р.), а виробництво картоплі і винограду в останні роки взагалі

було збитковим. Як наслідок, валова продукція рослинництва досягла лише 74,7% від рівня 1990 р., тваринництва – лише половину рівня того ж періоду (табл. 2/4).

Особливо гостро проблема стосується аграрних підприємств (порівняльні показники виробництва продукції рослинництва і тваринництва,

відповідно, 46,5% та 26,9%). Обсяг виробництва з розрахунку кв на 1 особу становить 67,9% від рівня 1990 року. Відносно стабільно функціонують лише господарства населення. Тому необхідним є пошук важелів фінансово-

економічного змісту, які б сприяли стабільному та ефективному функціонуванню механізмів, що підтримують та розвивають сільськогосподарське виробництво, особливо на рівні сільськогосподарських підприємств.

Стратегічною метою аграрної політики України мають стати створення висококонкурентного аграрного виробництва і забезпечення продовольчої

безпеки країни. Остання бачиться у гарантуванні для всіх громадян постійної фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування, відповідно до індивідуальних переваг споживачів з метою підтримання

їх активної та здорової життєдіяльності. Основним напрямком досягнення стратегічної мети розвитку аграрної політики має стати стимулювання

попиту на продукти харчування шляхом збільшення доходів громадян і надання прямої адресної підтримки малозабезпеченим верствам населення, а головними критеріями оцінки цього попиту – підвищення продуктивності та

ефективності сільського господарства, а також зростання добробуту сільських жителів.

З огляду на зазначене, розробка стратегії розвитку аграрної сфери економіки України повинна співвідноситися з її євроінтеграційними

прагненнями. Досвід країн ЄС показує, що регулювання аграрних ринків і цінова підтримка сільського господарства можуть виявитися неефективними. Часто-густо така підтримка не тільки не вирішує проблем, які існують у галузі, але й нерідко призводить до їх загострення. Щоб цього не сталося, аграрну сферу слід розглядати як частину загальної економічної системи, а її проблеми повинні вирішуватися у контексті проблем, які існують у країні в цілому. Насамперед, мова повинна йти про створення необхідних умов для ефективного залучення інвестицій, про стабільну макроекономічну політику, про розвиток людського капіталу, ринкової та соціальної інфраструктур.

Фінансовий стан аграрної сфери національної економіки залишається вкрай складним. На 01.01.2021 р. у балансі сільськогосподарських підприємств необоротні активи склали 58845,7 млн. грн., власний капітал – 36953,8 млн. грн., 33,5% сільськогосподарських підприємств відносилися до збиткових, рентабельність – 13,4% (табл. 2.5).

Фінансово-економічний стан сільськогосподарських підприємств

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Частка збиткових підприємств (%)	37,1	34,8	34,2	33,5	32,5	37,2
Рівень рентабельності:						
сільське господарство – всього	12,6	8,1	6,8	2,8	5,6	13,4
в т.ч.: продукція рослинництва	41,7	20,3	7,9	11,3	32,7	19,6
продукція тваринництва	-18,8	-11,3	5,0	-11,0	-13,4	0,1

Джерело: [63].

Однією з головних проблем аграрного сектора економіки України є залучення реальних інвестиційних та інноваційних ресурсів. Крім того, за умов обмеженості внутрішніх ресурсів, найбільш привабливим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення підприємств мали б стати зовнішні (іноземні) інвестиції. Проте на сьогодні їх обсяг та рівень ефективності залишаються вкрай недостатніми через наявність цілої низки чинників: нестабільності законодавчої бази, відсутності належного захисту інвесторів та недостатньої прибутковості інвестицій.

За даними табл. 2.5 проілюструємо обсяг капітальних інвестицій за напрямками їх використання.

У цілому обсяги інвестицій у регіонах України складають від 1098 грн. до 9329 грн. в розрахунку на одну особу (рис. 2.1). За цим показником

виділяються три зони: м. Київ, де на одну особу припадає інвестицій майже на порядок більше, ніж у Тернопільській області, для якої ця величина

найменша, і Обласні як удвічі більше, ніж у Київській області, для якої ця величина найбільша, порівняно з іншими областями; Вінницька, Херсонська,

Чернігівська, Житомирська, Сумська, Тернопільська області, де обсяги інвестицій в основний капітал не перевищують 1500 грн. на одну особу;

Харківська, Миколаївська, Донецька області, де обсяги інвестицій в основний капітал не досягають 3000 грн. на одну особу.

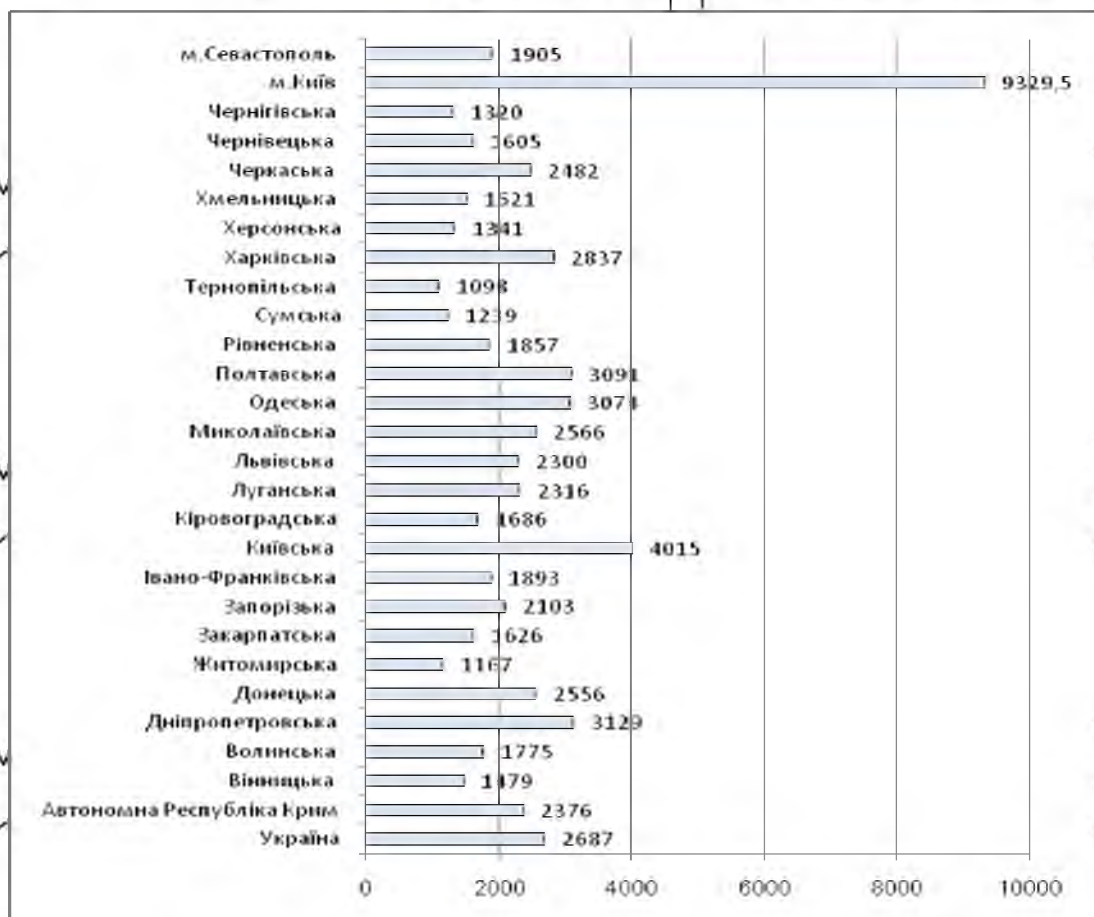

Рис. 2.1. Інвестиції в основний капітал на одну особу за регіонами у фактичних цінах на початок 2021 р., грн.

Джерело: [31]

Для інвестиційного забезпечення аграрної сфери національної економіки необхідна виважена державна підтримка. Держава має виконувати функції гаранта стабільності інвестиційного клімату за рахунок проведення регламентованої та передбачуваної податкової, амортизаційної, митної, цінової та кредитної політики. Деякі з таких функцій державою задекларовані: ухвалено рішення щодо розширення підтримки тваринництва (поряд з дотаціями за продажу переробним підприємствам худобу, птицю, молоко, що здійснюються за рахунок коштів ПДВ, сільськогосподарським товаровиробникам здійснюються доплати з бюджету за молодняк сільськогосподарських тварин високих вагових кондицій), виробниками сільськогосподарської продукції отримано дотацій на суму 2,6 млрд. грн. та доплат на суму 72,8 млн. грн.

Спад аграрного виробництва, зменшення показників результативності роботи господарств пояснюється, у тому разі, й низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення господарств технікою. На кінець 2021 р. вона становила менше 50% від рівня 1990 р. (табл. 2.6), до того ж 90% техніки відпрацювала свій амортизаційний строк.

Таблиця 2.6

Динаміка парку сільськогосподарської техніки в Україні, тис. шт.

Показники	1990 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 1990 р., %
Трактори	495	230	217	187	36,7
Зернозбиральні комбайни	107	50	47	41	38,3
Вантажні автомобілі	296	160	147	122	41,2

Джерело: [63].

Вітчизняні аграрні підприємства парком сільськогосподарської техніки практично не забезпечені: потреба у тракторах задовольняється лише на 77% від технологічної норми, зернозбиральних комбайнах – на 55%, кормозбиральних комбайнах – 38%, кукурудзозбиральних комбайнах – 29%, бурякозбиральних комбайнах – 71%, картоплюзбиральних комбайнах – 34%,

сівалках – 55%. Отже, аграрна сфера потребує збільшення сільськогосподарської техніки за рахунок власного виробництва або закупівлі її за кордоном. Практичний досвід, узагальнення вчених, що займаються вивченням проблеми матеріально-технічного забезпечення, ефективного використання і формування ринку матеріальних ресурсів, підтверджують, що, окрім усього, технічна база вітчизняного сільського господарства не відповідає сучасним технологічним вимогам за кількісними та якісними параметрами.

На даному етапі розвитку аграрної сфери національної економіки необхідним є створення умов для нагромадження капіталу, залучення інвестицій у сферу виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, відтворення й удосконалення матеріально-технічної бази агропромислового виробництва. Незадовільний стан готовності сільськогосподарської техніки, необґрунтовано високі ціни на нафтопродукти та мінеральні добрива, низький рівень технічної оснащеності новостворених підприємств є причиною порушення строків виконання сільськогосподарських робіт, що відображається на ефективності господарювання.

Між тим, гострота проблеми фінансової допомоги аж ніяк не позначається на ефективності її вирішення: збільшення обсягів інвестування аграрної сфери не призводить до відповідного збільшення показників її діяльності. Так, зростання обсягу продукції сільського господарства за останні роки у рослинництві відбулося на 26,0% , у тваринництві, за ці ж роки, – на 16,5% (збільшилося з 34,3,6 млрд. грн. до 39,9 млрд. грн.), у той час як обсяги інвестицій у сільське господарство збільшилися більше, ніж утричі (з 1617 млн. грн. до 7309 млн. грн.). Вищезазначене свідчить про необхідність суттєвого удосконалення економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери національної економіки.

В агропромисловому комплексі Київщини створюється ринковий механізм фінансування інвестиційних вкладень, поступово формуються нові

канали залучення й використання фінансових ресурсів, набувають поширення ефективні форми організації інвестиційної діяльності. Але частка аграрного сектора у загальному обсязі інвестованих в економіку коштів залишається досить низькою (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Інвестиції в основний капітал галузей економіки Київської області,
млн. грн.

Показники	2014 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Інвестиції в галузі економіки, всього	7792	10737	14874	18063
в т.ч. в основний капітал аграрного сектора	792	1560	2167	2722
із них в сільське господарство	389	454	648	974
Частка інвестицій аграрної сфери в загальній сумі інвестицій, %	10,16	14,53	14,57	15,07
Частка інвестицій в сільське господарство в загальній сумі інвестицій, %	4,99	4,23	4,36	5,39

Джерело: [63].

У результаті інституціональної трансформації аграрної сфери Київської області сформувалася наступна структура джерел фінансування основних фондів аграрної сфери: 94,8 % від загального обсягу інвестицій в основний капітал в 2001 р. становили позабюджетні кошти, в тому числі 63,5 % власні кошти сільгоспвиробників (у 2021 р. – 58,1 %) і 31,3 % – залучені джерела фінансування (у 2021 р. – 38,8 %). Збільшення за досліджуваний період частки позикових коштів свідчить про ріст довіри інвесторів до організаційно-правових форм господарювання на селі та зниження ризику неповернення інвестованих коштів.

2.2. Економічні умови господарювання та ресурсне забезпечення сільськогосподарського підприємства

Об'єктивна оцінка багатогранної діяльності господарства неможлива без попереднього вивчення і врахування умов, в яких вона проводилася. Серед них необхідно врахувати природні і економічні умови господарства. Природні умови безпосередньо впливають на розміщення посівів

сільськогосподарських культур і галузей тваринництва по зонах країни. Тому розміщення сільського господарства здійснюється з урахуванням природних умов і біологічних особливостей рослин і тварин. Сприятливі природні фактори за інших однакових умов забезпечують підвищення врожайності

сільськогосподарських культур і продуктивності тварин. Продуктивність праці у сільському господарстві тісно пов'язана з природними умовами і, залежно від продуктивності останніх, одна й та сама кількість праці може бути представленою більшою або меншою кількістю вироблених продуктів.

Природні умови з точки зору впливу на сільське виробництво найбільшою мірою визначається ґрунтами, кліматом, рельєфом місцевості, наявністю водних ресурсів та ін.

Економічні умови господарства характеризуються місцеположенням, станом шляхів сполучення і забезпеченістю виробничими ресурсами, зокрема земельними, матеріальними і трудовими.

ТОВ «Жорнівське» знаходиться в селі Капуєтинці Яготинського району Київської області. Відстань від центральної садиби до найближчої залізничної станції та районного центру Яготин – 18 км, до обласного центру міста Київ – 115 км.

Шляхи сполучення з адміністративними центрами, базами постачання і реалізації продукції характеризується першим класом.

Клімат господарства помірно – континентальний і помірно – зволожений. Середньорічна температура повітря становить +7С.

Абсолютний мінімум температур повітря становить – 36,8С, абсолютний максимум +39,5С. Тривалість вегетаційного періоду – 210-215 днів. Середня багаторічна сума опадів становить 510мм. Найменше опадів випадає на протязі вегетаційного періоду рослин. Сніговий покрив незначний, глибина промерзання ґрунту 50-60 см.

Основні ґрунти – чорноземи малогумусні, середньосуглинкові, чорноземи глинові, чорноземи середньосуглинкові.

Рельєф місцевості рівнинно – бугристий. В основному природні умови придатні для вирощування всіх рекомендованих для зони культур.

У сільському господарстві земля є головним засобом виробництва. На відміну від інших засобів виробництва за умови правильного використання земля постійно відновлює свою родючість, якісно поліпшується, її природна родючість неоднакова в різних природно-кліматичних умовах. Тому в землеробстві праця однакової кваліфікації і фондоозоросності дає різні результати залежно від природних умов, тобто продуктивність праці тут визначається передусім продуктивністю природних факторів.

Таблиця 2.9
Склад та забезпеченість земельними угіддями ТОВ «Жорнівське»

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	Площа, га	Структура земельних угідь	Площа, га	Структура земельних угідь	Площа, га	Структура земельних угідь
Загальна земельна площа	1875	100	1817	100	1789	100
Всього с/г угідь	1722	91,84	1664	91,5795	1636	91,45
в тому числі:						
рілля	1490	79,47	1450	79,80	1434	80,16
сінокоси	130	6,93	118	6,49	115	7,03
пасовища	102	5,44	96	5,28	87	4,86
Площа лісу	153	8,16	153	8,42	153	8,55
Припадає на 1-го середньорічного працівника						
с/г угідь	10,63	x	10,4	x	11,32	x
рілля	9,20	x	9,06	x	9,08	x

Забезпеченість сільськогосподарського підприємства земельними ресурсами характеризується такими показниками (табл.2.9).

Слід відмітити, що структура земельних угідь в ТОВ «Жорнівське» за останні три роки майже не змінилась. В господарстві є 28 га, що не використовуються в сільськогосподарському виробництві, з них 14 га болотистої місцевості і 14 га чагарників, які можна було б перевести в

сільськогосподарські угіддя. Так як площа ріллі і сільськогосподарських угідь залишилась незмінною, а кількість середньорічних працівників зменшилась. Відповідно збільшилось навантаження ріллі: сільськогосподарських угідь на 1-го середньорічного працівника.

Коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь у господарстві становить 0,80. Рілля має найбільшу питому вагу в структурі сільськогосподарських угідь, яка використовується інтенсивно під посіви культур.

Для найбільш повного виявлення забезпеченості робочою силою порівнюються фактична наявність працівників із потребою в них (табл.2.10).

Таблиця 2.10
Забезпеченість трудовими ресурсами ТОВ «Жорнівське», чол.

Працівники	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	За планом	Фактично	За планом	Фактично	За планом	Фактично
Всього	168	162	164	160	162	158
Зайняти в сільськогосподарському виробництві	165	158	163	157	163	155
із них постійні:	148	145	147	142	138	135
Службовці	14	13	15	16	15	14
із них керівники:	10	10	12	11	10	9
-/- спеціалісти:	4	3	4	4	4	4
Зайняті в підсобних підприємствах	3	3	3	3	3	3

Із даних таблиці 2.10 видно, що господарство повністю забезпечене робочою силою, це дає змогу досягти виконання поставлених перед ними завдань в чітко поставлені строки при правильній мотивації та організації праці, чіткій дисципліні.

Забезпеченість основними фондами та їх використання характеризують наступні показники: розмір та структура основних виробничих фондів,

динаміка основних фондів, озброєність праці основними фондами (фондоозброєність), розмір та структура енергетичних засобів, забезпеченість енергоресурсами (енергоозброєність), забезпеченість тракторами, комбайнами, іншими сільськогосподарськими машинами, фондвіддачі, фондомісткості, енергоозброєності та енергозабезпеченості.

Таблиця 2.11.
Склад і структура основних виробничих фондів ТОВ «Жорнівське»

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	Сума тис.грн	Структура, %	Сума тис.грн	Структура, %	Сума тис.грн	Структура, %
Всього основних фондів	4252,7	100	3848,8	100	3388,9	100
в тому числі:						
- основні діяльності	4118,2	96,84	3832,5	99,58	3353,3	98,95
- не виробничі основні фонди	134,5	3,16	16,3	0,42	35,6	1,05
Виробничі основні фонди	4118,2	100	3832,5	100	3353,3	100
- будівлі	1430,5	34,74	1588,3	41,44	1520,0	45,36
- споруди	441,2	10,71	503,7	13,14	498,5	14,87
- машини і устаткування	786,5	19,10	845,4	22,06	741	22,10
- транспортні засоби	476	11,56	532,4	13,89	255,2	7,61
- робоча і продуктивна худоба	984	23,89	362,7	9,46	337,5	10,06
Фондозабезпеченість	239,15	x	230,32	x	204,97	x
Фондоозброєність	25,42	x	23,95	x	21,22	x

Аналізуючи дані таблиці 2.11, можна зробити висновок про те, що основне виробництво даного господарства це виробництво сільськогосподарської продукції, так як в структурі фондів основне місце займають основні виробничі фонди. Оптимальною структурою основних виробничих фондів АТП є така структура, при якій питома вага транспортних засобів складає 50-60%. В досліджуваному господарстві цей показник є в 3 рази нижчим від нормативного. Майже в 3 рази скоротилась

кількість робочої і продуктивної худоби в порівнянні з 2019 роком. Для поліпшення структури основних виробничих фондів АТП необхідне оновлення рухомого складу, модернізація устаткування, механізація і автоматизація трудових процесів, ліквідація зайвого і маловикористовуваного устаткування.

У сільському господарстві також дуже важливим є своєчасне виконання робіт (наприклад, сівба, збір урожаю, догляд тварин з інтервалами, які визначаються природою, тощо). Якщо в промисловості несвоєчасне виконання технологічних операцій веде до затримки виготовлення продукції, то в сільському господарстві це призводить до прямих втрат продукції, погіршення її якості, великих втрат втіленої в неї праці. А це позначається на результатах підприємництва.

За аналізований період в господарстві на 1% зменшилась кількість енергетичних потужностей, разом з тим відбулось скорочення кількості працівників на 4 чоловіки, забезпеченість 1 працівника енергетичними потужностями залишилась на майже незмінному рівні (табл. 2.12).

Таблиця 2.12.

Розрахунок енергоозброєності та енергозабезпеченості в ТОВ «Жорнівське»

Роки	Всього енергетичних потужностей	Площа сільськогосподарських угідь	Кількість працівників, чол	Приходиться к.с. на:	
				100 га сільськогосподарських угідь	На 1 працівника
2019	6350	1722	162	368,76	39,20
2020	6300	1664	160	378,61	39,38
2021	6200	1682	158	368,61	39,24

Рівень забезпеченості енергетичними ресурсами значною мірою впливає на кінцеві підсумки аграрних підприємств. Між ними існує пряма залежність: зі зростанням енергоозброєності праці зростає врожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин і праці, а також

знижуються виробничі витрати на одиницю продукції. При цьому затрати живої праці значно знижуються і зростає частка минулої праці.

Вся діяльність підприємства спрямовується, насамперед, на створення необхідних умов для успішного розвитку саме цих провідних галузей, оскільки від рівня ефективності їх функціонування залежить загальний економічний стан господарства. Водночас кожне підприємство розвиває додаткові галузі, які мають, як правило, товарне значення. Основна їх функція полягає в тому, щоб підвищити доходність підприємства, створити необхідні умови для успішного розвитку головної галузі (галузей спеціалізації), забезпечити найповніше використання матеріальних ресурсів і робочої сили, пом'якшити сезонність виробництва.

Виділяють дві великі взаємопов'язані галузі: рослинництво і тваринництво. В свою чергу їх поділяють на окремі галузі, що виробляють ті чи інші види продукції. Співвідношення посівних площ сільськогосподарських культур, структура валової продукції та виробничих витрат визначають галузеву структуру рослинництва (табл. 2.13).

Таблиця 2.13.

Галузева структура рослинництва в ТОВ «Жорнівське»

Культури	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	Посівна площа, га	Структура, %	Посівна площа, га	Структура, %	Посівна площа, га	Структура, %
Зернові:	621	43,3	587	40,9	660	46,1
озимі зернові	380	26,5	130	9,1	400	27,9
ярі зернові	159	11,1	377	26,3	170	11,9
зернобобові	82	5,8	80	5,6	90	6,3
кукурудза на зерно	---	---	43	3,0	60	4,2
пшеничні культури	284	19,7	193	13,5	277	19,1
цукрові буряки	245	17,0	170	11,9	250	17,4
соняшник на зерно	10	0,7	20	1,4	10	0,7
коренеплоди	29	2,0	30	2,1	30	2,1
Всього	1434	100	1434	100	1434	100

Аналізуючи дані таблиці 2.13 видно, що в структурі посівної площі основу частку займають зернові культури, а друге місце посідає кормовиробництво, яке є основою розвитку тваринництва.

Своє конкретне вираження галузева структура знаходить в спеціалізації. Спеціалізація - це процес відособлення та створення підприємств або галузей для виробництва однорідної продукції. Зазвичай, у більшості аграрних підприємств організація виробництва передбачає розвиток однієї або двох галузей рослинництва й однієї або двох галузей тваринництва в раціональному поєднанні з додатковими та підсобними галузями. Вони формують товарну продукцію і визначають виробничий напрям підприємства. Спеціалізація виробництва у сільськогосподарських підприємствах характеризується багатьма показниками, основним з яких є структура товарної продукції.

Таблиця 2.14.

Структура товарної продукції ТОВ «Жорнівське»

Групи товарів	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	Вируче- но, тис.грн.	Струк- тура, %	Вируче- но, тис.грн.	Струк- тура, %	Вируче- но, тис.грн.	Струк- тура, %
Рослинництво - всього	39953	52,6	37691	59,7	47985	66,8
зернові і бобові	16027	21,1	17930	28,4	18030	25,1
цукрові буряки	22103	29,1	16225	25,7	19970	27,8
інша продукція	1823	2,4	3536	5,6	9985	13,9
Тваринництво - всього	36003	47,4	25443	40,3	23849	33,2
м'ясо ВРХ	7672	10,1	8334	13,2	1206	15,6
молоко	18761	24,7	6503	10,3	4382	6,1
продукція свинарства	5773	7,6	6187	9,8	7183	10
продукція вівчарства	1519	2	1894	3	72	0,1
інша продукція	2279	3	2525	4	862	1,2
Всього	75956	100	63134	100	71834	100

Отже, за даними таблиці 2.14, спеціалізація господарства – буряково-зернова.

Необхідною умовою забезпечення продуктами харчування, корму для тварин, а також забезпечення сировиною багатьох галузей промисловості є збільшення виробництва продукції рослинництва, що передбачає підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур (табл. 2.15).

Таблиця 2.15.
Динаміка посівних площ, урожайності та валового збору продукції рослинництва в ТОВ «Жорнівське»

Культури	2019 р.			2020 р.			2021 р.		
	Площа, га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц	Площа, га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц	Площа, га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц
Зернові і бобові:	647	37,8	24444	595	28,4	16884	661	41,9	27699
озимі зернові	395	40	15794	132	47,4	6254,4	400	48,9	19564
ярі зернові	165	34,5	5706	381	23,6	8999,9	171	33,4	5699,6
Зернобобові	86	33,6	2903,7	81	20,2	1640,2	90	27	2439,2
кукурудза на зерно	---	---	---	44	21,9	952,65	60	30,9	1861
цукрові буряки	253	200	50660	173	189,9	32767	274	270	73951
соняшник	10	31,7	330,63	20	4,3	87,29	250	9,4	2345,5
кормові культури	30	122	3635,6	30	193,3	5886	10	93,4	937,55
багаторічні трави	150	49,7	7455	244	29,5	7198	116	27,3	3166,8
однорічні трави	144	92,4	13306	184	90,5	16632	148	103,5	15318
кукурудза на силос	220	140	30800	132	323,7	42728	145	406,1	58885

З даних таблиці 2.15 можна відзначити, що найбільші посівні площі в господарстві займають зернові культури та цукрові буряки. На 325 га зменшився валовий збір зернобобових, у порівнянні із 2019 роком, що зумовлено зменшенням урожайності на 6 ц. Зросло виробництво кукурудзи, озимих зернових та цукрових буряків.

Тенденція зростання урожайності сільськогосподарських культур має вирішальне значення для забезпечення ефективного розвитку підприємства.

Головними задачами розвитку економіки на сучасному етапі є всебічне збільшення ефективності виробництва, а також займання непохитних позицій сільськогосподарських підприємств на внутрішньому і міжнародному ринках.

2.3 Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва

Підвищення рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції є найважливішим завданням, від рішення якого залежить продовольча безпека країни. Розв'язання його повинно здійснюватися не тільки на державному, але й на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва означає одержання максимальної кількості продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби при найменших затратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Ефективність сільського господарства включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, в ній відображаються також якість продукції і її здатність задовольнити ті чи інші потреби споживача. При цьому, підвищення якості сільськогосподарської продукції вимагає додаткових затрат живої і уречевленої праці.

Одним з найважливіших показників ефективності сільськогосподарського виробництва вважається виробництво валової продукції рослинництва, що характеризує досягнуті параметри тієї чи іншої галузі та продуктивність праці. Продуктивність праці – це здатність конкретних робітників виробляти певну кількість продукції або виконувати якийсь обсяг робіт за одиницю робочого часу.

НУБІП України

Таблиця 2.18.

Виробництво продукції і продуктивність праці в ТОВ «Жорнівське»

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Валова продукція сільського господарства в співставних цінах 2010 р., тис грн.	1384	1250	1182
в тому числі	848	648	675
- рослинництва			
- тваринництва	536	602	507
Середньорічна чисельність працівників, чол.	162	160	158
в тому числі			
- рослинництва	70	85	70
- тваринництва	124	100	94
Вироблено валової продукції на 1 середньорічного працівника, грн.	7134	6757	7207
в тому числі			
- рослинництва	12101	7619	9697
- тваринництва	4325	6023	5371

Отже, в аналізованому підприємстві з кожним роком відбувається зменшення виробництва валової продукції сільського господарства, а кількість працівників залишається майже незмінною. Показник продуктивність праці має незначні коливання. Так, у 2020 році цей показник зменшився, а у 2021 році валової продукції на одного середньорічного працівника було вироблено на 1% більше ніж у 2019 році (табл.2.18).

Загальновідомо, що вирішальною передумовою зростання продуктивності праці є, передусім, науково-технічний прогрес, впровадження ресурсозберігаючих технологій, вдосконалення технології виробництва і продукції. Витрати розвинених країн на науку і високі технології у десятки разів перевищують аналогічні витрати в Україні, що

дозволяє розвивати виробництво високотехнологічної продукції, що приносить левову частку доходів від експорту, нарощувати обсяги виробництва конкурентоспроможних товарів і послуг.

Однак при цьому не треба забувати, що підвищення продуктивності праці не може бути самоціллю, адже пріоритетом в цивілізованому світі сьогодні є якісний людський розвиток.

Для визначення продуктивності праці у сільському господарстві також широко застосовують показник трудомісткості, який є зворотним до показника виробітку, оскільки чим менша величина цього показника, тим вища продуктивність праці.

Таблиця 2.19

Затрати часу на виробництво 1 ц продукції в ТОВ «Жорнівське»
люд.-год.

Продукція	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Озимі зернові	0,32	0,56	1,00
Ярі зернові	1,67	1,19	1,41
Зернобобові	1,73	1,56	3,19
Кукурудза на зерно	6,29	-	3,62
Цукрові буряки	0,35	2,01	1,18
Коренеплоди	0,71	0,79	0,86
Молоко	9,30	10,06	10,70
Приріст великої рогатої худоби	92,90	78,60	125,51

З таблиці 2.19 видно, що затрати на виробництво продукції зростають, тобто зростає її трудомісткість, а це є свідченням зниження продуктивності праці в господарстві. Така ситуація зумовлена рядом чинників, а саме: недостатнє матеріально-технічне забезпечення, застаріла техніка та технології; відсутність мотивації працівників; неналежні умови праці та відпочинку та ін.

Одним із найважливіших показників господарської діяльності аграрних підприємств є собівартість, оскільки вона показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного виду продукції і

наскільки економічно вигідним воно є в конкретних природно-економічних умовах господарювання.

Аналіз собівартості продукції - необхідна умова контролю над витратами виробництва та визначення заходів для їх зниження.

За останні роки показники собівартості виробництва продукції мають стійку тенденцію до підвищення (табл. 2.16).

Найбільше зросли витрати на виробництво зернобобових та кукурудзи на зерно, відповідно на 79 та 78%. Ярі зернові мають менший показник зростання собівартості (на 31%).

Таблиця 2.16.

Динаміка собівартості 1 ц продукції рослинництва ТОВ «Жорнівське», грн.

Культури	2019р.	2020р.	2021р.	2021-у % до 2019-рр.
Зернові і бобові	311,3	366,5	381,9	122,7
В тому числі:				
-озимі зернові	313,9	363,7	375,1	119,5
-ярові зернові	333,9	370,5	376	112,6
-зернобобові	285,4	313,1	311,5	109,1
-кукурудза на зерно	296,3	366,3	371,6	125,4

Фактори зміни собівартості можна класифікувати на внутрішні і зовнішні, оскільки в ринковій економіці на розмір та динаміку витрат впливає як внутрішнє, так і зовнішнє середовище. Внутрішні фактори, що впливають на зміну собівартості доцільно поділити на такі групи:

- фактори праці (нормування праці, стимулювання праці, співвідношення між темпами росту продуктивності праці і темпами росту середньої заробітної плати та інші);

- фактори предметів праці (норми витрат сировини та матеріалів, структура матеріальних витрат, асортимент і структура продукції, співвідношення між темпами росту витрат і темпами росту обсягу виробництва та інші);

- фактори засобів праці (автоматизація та механізація виробництва, обслуговування основних виробничих фондів, техніка та технологія, використання виробничих потужностей та інші);

- фактори інформації (своєчасність інформації, достовірність інформації, повнота інформації, ідентичність інформації та інші).

Слід розглянути структуру витрат, які підприємство повинно приймати до уваги, на основне виробництво у рослинництві, а саме на виробництво кукурудзи на зерно. (табл.2.17).

Таблиця 2.17.

Структура затрат на виробництво 1 ц кукурудзи на зерно за окремими статтями витрат

Статті витрат	2019р.		2020р.		2021р.	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%
1. Оплата праці	29,9	10,1	45,4	12,4	43,1	11,6
2. Насіння і садильний матеріал	27,9	9,4	38,5	10,5	36,4	9,8
3. Добрива	63,1	21,3	74,0	20,2	54,6	14,7
4. Витрати на утримання основних засобів	16,6	5,6	17,2	4,7	34,2	9,2
5. Інші витрати на утримання основних засобів	30,2	10,2	19,4	5,3	34,2	9,2
6. Паливо і мастильні матеріали	47,1	15,9	70,7	19,3	68,4	18,4
7. Роботи і послуги:	27,9	9,4	26,4	7,2	49,1	13,2
- автотранспорт	12,7	4,3	12,5	3,4	27,5	7,4
8. Засоби захисту рослин	45,6	15,4	64,5	17,6	43,1	11,6
9. Загально виробничі витрати	2,7	0,9	2,9	0,8	2,6	0,7
10. Інші витрати	5,3	1,8	7,3	2,0	5,9	1,6
Разом	296,3	100	366,3	100	371,6	100

Аналізуючи таблицю, можна зробити висновок, що основну частку в структурі витрат на виробництво займають паливно мастильні матеріали (18,4%), добрива (14,7%), засоби захисту рослин (11,6%) та оплата праці (11,6%). Нестабільна економічна та політична ситуація посилює коливання

іноземної валюти, внаслідок чого відбувається стрімке зростання цін на оборотні засоби, що призводить до збільшення їх собівартості. Скорочення останніх можливе за рахунок зниження собівартості насіння власного виробництва і цін на покупні матеріали та раціонального їх використання.

Найбільш ефективними шляхами зниження собівартості продукції є впровадження економних технологій виробництва, використання світового досвіду щодо зменшення собівартості. Саме ресурсоекономні, ресурсозберігаючі технології – це вихід для українського сільгоспвиробника.

Таблиця 2.20.

Ефективність виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах району

Показники	Яготинський район			2021 р. % до 2019 рр..	ТОВ "Причиське"			2021 у % до 2019 рр..
	2019р	2020р	2021р		2019р	2020р	2021р	
Урожайність зернових та зернобобових культур, ц/га	21,7	20,4	37,5	172,8	37,8	28,4	41,9	110,8
Урожайність цукрових буряків (фабричних), ц/га	220,9	160,4	264,1	119,6	200	180,9	270	135,0
Урожайність соняшнику на зерно, ц/га	10,5	10,4	13,3	126,7	31,7	4,3	9,4	29,7
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн. грн.	7,4	4,2	5,9	78,9	0,28	0,19	0,32	114,4
Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %	25,5	10,9	8,8	x	8,6	14,1	13,3	x

Підсумовуючи економічну ефективність виробництва продукції рослинництва необхідно виокремити урожайність як основний фактор

забезпечення високих результатів діяльності підприємства. Для отримання гарних врожаїв слід постійно піклуватися про стан земель, вчасно вносити органічні та мінеральні добрива, нівелювати кислотність, використовувати інтенсивні технології. Низькоякісні землі слід виводити із активного сільськогосподарського обігу та переводити їх у пасовища та сіножаті, що дозволить зменшити витрати на нерациональне землекористування та заощадити кошти, які доцільно використовувати на інтенсифікацію агровиробництва (табл..2.20).

Найбільш рентабельною культурою в господарстві є озима пшениця.

Кукурудза на зерно є однією з найменш рентабельних зернових культур - її рівень складає лише 25-27%. Основним завданням для підприємства є використання резервів для розвитку оптимальної структури виробництва.

В результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що в досліджуваному господарстві рівень продуктивності по основних видах продукції рослинництва є вищим аналогічного середнього рівня по району. Виключенням є вирощування соняшнику, урожайність якого зменшилась на 70%. Також відмітимо: у ТОВ «Причиське» на відміну від середнього показника по району відбулося зростання прибутку від виробництва та реалізації рослинницької продукції за аналізований період на 14,4%.

РОЗДІЛ 3.

РОЗРОБКА БІЗНЕС-ПЛАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення виробничих процесів на виробництві продукції

рослинництва

У сучасних умовах в Україні бізнес-план здійснює важливу функцію — він є інструментом процесу приватизації державних підприємств. Тут він використовується для обґрунтування пропозиції щодо приватизації, для визначення кола завдань, зв'язаних із санацією (оздоровленням) підприємств,

які приватизуються. Бізнес-план входить до складу проспектів емісії цінних паперів, які публікуються при акціонуванні економічної організації.

Крім вказаних зовнішніх бізнес-план виконує чимало важливих внутрішніх функцій. По-перше, планування — це ключ до успіху в бізнесі.

Такий успіх визначається трьома головними факторами:

- правильним розумінням реальної нинішньої ситуації;
- чітким визначенням цілей, яких хоче досягти підприємець;
- якісним плануванням процесів переходу від одного стану до іншого.

Бізнес-планування якраз і спрямоване на розв'язання цих питань. Тобто бізнес-план — це засіб моделювання систем управління новим бізнесом, що дозволяє перевірити підприємницьку ідею на раціональність та реалістичність ще до її практичної реалізації. Вагн проект може не відбутись уже на папері, але краще такий неприємний висновок зробити на стадії проектування, а не тоді, коли на створення фірми вже витрачено час, кошти і зусилля підприємця.

По-друге, бізнес-план — це можливість виявити у зародковому стані ті проблеми розвитку підприємства, які в майбутньому загрожують перерости в серйозні перешкоди та істотно ускладнити роботу. Багатьох із виявлених у ході планування сильних і слабких сторін підприємства ви, можливо, не змогли б побачити, якби не працювали над створенням бізнес-плану.

Звичайно, він не може виключити ці помилки, але дозволяє значно зменшити ризик.

По-третє, складання бізнес-плану дозволяє одержати інструмент контролю та управління, який забезпечує планомірне просування підприємства до поставленої мети.

По-четверте, бізнес-план є потужним інструментом самонавчання. У процесі його розробки розвиваються здібності підприємця як менеджера, набувається досвід оцінки умов конкуренції, способів просування товарів на ринок, використання переваг свого бізнесу, фінансового планування, розробки різних сценаріїв діяльності.

Виробнича програма з рослинництва включає в себе планову структуру посівних площ, урожайність, план виробництва продукції певного асортименту, кількості та якості, а також комплекс агротехнічних заходів щодо виконання плану виробництва продукції (сорти, насінництво, добрива, пестициди, меліорація).

Планування рослинництва господарства починають з розробки балансу земельних угідь і визначення напрямів цільового використання їх у плановому періоді.

Таблиця 3.1.

Культура	Площа посіву у ТОВ «Жорнівське», га	
	Фактично, 2021 р.	Проект, 2024 р.
Соя	90	208
Пшениця озима	400	149
Ячмінь	171	431
Кукурудза на зерно	60	596
Інші	713	50
Всього	1434	1434

Основою проектування галузі рослинництва є визначення оптимальної структури посівних площ. Пропонується змінити фактичну структуру шляхом її оптимізації під основними культурами, які забезпечують збереження родючості ґрунту. Враховуючи це та кон'юнктуру ринку

пропонується сконцентрувати зусилля на вирощуванні пшениці, ячменю, сої та кукурудзи на зерно. Так, в 2020 році планується збільшити площу під соєю до 208 га, ячменю – 431 га, кукурудзи до 596 га за рахунок зменшення площі під пшеницю та інші культури які вирощували в 2021 році та додаткової оренди 56 га.

Орендна плата за землю у ТОВ «Жорнівське»

Вид угідь	Площа, га	Орендна плата за 1 га, грн.	Орендна плата, всього грн.
Рілля і перелоги	1434	2513	3 603 642

Земля, яка є у використанні господарства є орендованою. Середній розмір орендної плати за 1 га ріллі складає 2513 грн., при середньому розмірі паю в 3 га. Загалом орендна плата в 2020 році становитиме 3 млн. 603 тис. 642 грн. в грошовій або натуральній чи відробітковій формі.

Важливість обґрунтованого планування врожайності сільськогосподарських культур впливає з того, що з нею безпосередньо пов'язано багато інших питань виробничо-фінансової діяльності господарств: розміри і структура посівних площ, рівень товарності виробництва, система агрохімічних заходів, продуктивність праці, собівартість і рентабельність виробництва продукції.

Таблиця 3.3.

Планові обсяги виробництва та розподіл продукції в 2024 р.

Культура	Площа, га	Урожайність, т/га	Валовий збір, т	Використання продукції, т	
				на насіння	реалізація
Пшениця озима	149	5	745	39	706
Кукурудза на зерно	596	9	5364	0	5364
Ячмінь ярий	431	4	1724	116	1608
Соя	208	2,7	561,6	25	536,6
Всього	1 384	x	8 395	180	8 215

Прогнозується збільшити урожайність сільськогосподарських культур за рахунок впровадження нових сортів насіння та удосконалення системи захисту та удобрення. Вказані заходи дозволять вийти на показники значно вищі, ніж в базовий період та отримати середній рівень урожайності в розмірі 56,6 ц/га.

План реалізації продукції на 2024 рік

Таблиця 3.4

Продукція	Кількість продукції, т	Ціна 1 т, грн. (без ПДВ)*	Виручка від реалізації, грн.	
			грн	%
Озимі зернові	632	3200,00	2021632,00	6,4
Кукурудза	5364	3250,00	17433000,0	55,4
Ячмінь ярий	1538	3400,00	5228112,0	16,6
Соя	721	9400,00	6778904,0	21,5
Разом	8255	x	31461648,0	100,0

Проектна структура площі посіву дозволить очікувати дохід від реалізації в розмірі понад 31 млн. грн. З цієї суми 55 % мають бути надходження від реалізації зерна кукурудзи, 21,5 % від реалізації сої. Решта – це кошти від продажу пшениці та ячменю (табл..3.4).

Наступним важливим кроком є визначення технології виробництва та, на її основі виробничої собівартості. З цією метою наведено види технологічних операцій з визначенням норм виробітку за зміну та орієнтовними витратами пального на одиницю роботи. Визначення технологічних операцій відбувається з обов'язковим врахуванням агрокліматичних особливостей регіону.

Основні види технологічних виробничих операції на вирощуванні планових сільськогосподарських культур та їх окремі характеристики наведені в табл. 3.5.

НУБІП України

Таблиця 3.5

Основні види технологічних виробничих операції на вирощуванні планових сільськогосподарських культур та їх окремі характеристики

№	Технологічна операція	Норма виробітку, за зміну	Витрати пального на одиницю роботи, л
1	Поживний обробіток ґрунту	33,8	5,4
2	Поживний обробіток ґрунту	48	4,3
3	Навантаження мін. добрив	105	1,2
4	Транспортування мін. добрив	49,3	1,06
5	Внесення мінеральних добрив	68	0,98
6	Комбінований обробіток ґрунту	42,1	7,3
7	Протруювання насіння (Вітавакс 200 ФФ 34% в.с.к. - 3,0 л/т, Престиж 29% -1 л/т)	60	0
8	Транспортування насіння в поле, заправка сівалок	26	2,27
9	Посів сої	36	6,1
10	Посів ячменю	45,3	5,2
11	Посів пшениці	45,2	3,4
12	Транспортування мін. добрив	39,3	1,06
13	Підживлення	77,1	0,61
14	Підвезення води для приготування робочого розчину	42,1	2,06
15	Приготування розчину та внесення фунгіцидів / добрив (Фалькон 46% к.е. + 0,6 л/га + карбамід 15 кг /га, вода 300л/га)	46,4	1,23
16	Транспортування зерна на тік	37,7	3,18
17	Пряме комбайнування пшениці з побібненням та розкиданням соломи по полю	11,8	11,6
18	Збирання кукурудзи	7,5	20,9
19	Пряме комбайнування ячменю з побібненням та розкиданням соломи по полю	13,2	10,8
20	Пряме комбайнування сої з побібненням та розкиданням соломи по полю	15	10
21	Очищення та сортування зерна	119	0
22	Сушіння зерна	830	0

Добрива є одним із важливих елементів сучасного високоефективного аграрного виробництва та формування конкурентоспроможності його продукції. Відновлення внутрішнього попиту на добрива до рівня науково обґрунтованого забезпечення потреб сільського господарства і нарощування їх виробництва та експорту є однією зі стратегічних цілей розвитку вітчизняної економіки.

Основу виробництва мінодобрив становлять азотні. Їх частка у загальному обсязі сягає 95%. Не дивлячись на високі ціни на природний газ, який поставляється з Росії і є основною сировиною для виробництва азотних добрив, виробництво їх в Україні є досить стабільним. Це пояснюється тим, що значна частка азотних добрив експортується, а основні хімічні підприємства - виробники добрив мають сприятливе географічне розташування відносно портів, з яких азотні добрива вивозяться за кордон.

Наприклад, Одеський державний припортовий завод всі вироблені мінеральні добрива реалізує за кордоном.

Виробництво фосфорних добрив не отримало значного поширення, як, зокрема, аміачних, передусім через відсутність необхідної власної розвинутої сировинної бази - апатитових концентратів, які приходиться імпортувати з-за

кордону. Найбільш відомим виробником фосфорних добрив сьогодні є ПАТ «Сумхімпром».

Основне виробництво калійних добрив наразі зосереджене в Прикарпатті, що безпосередньо пов'язане із близькістю розташування родовищ і місця видобутку калійних солей.

Основні виробники мінеральних добрив в Україні [117]:

ПАТ «Северодонецьке об'єднання Азот», м. Северодонецьк.

ПАТ «Азот», м. Черкаси

ПАТ «Рівнеазот», м. Рівне

ПАТ «Одеський припортовий завод», м. Одеса

ЗАТ «Дніпровський завод мінеральних добрив», м. Дніпродзержинськ

ПАТ «ДніпроАзот», м. Дніпродзержинськ

ПАТ «Сумхімпром», м. Суми

ТОВ «Стебницький калійний завод», м. Стебник

Ситуація ускладнюється тим, що частина підприємств розташована в зоні АТО. Це та валютні-курсіві коливання впливають на наявність формування ціни реалізації.

Потреба в добривах ТОВ «Жорнівське» на 2024 р.

Назва добрива	Загальна потреба, т	Вартість, грн.	Структура потреби у %	
			т	грн
Аміачна селітра	536,9	6778308,81	43,5	74,1
Суперфосфат	473,8	915997,54	38,3	14,1
Калійна сіль	222,6	772600,08	18	11,5
Карбамід	2,2	20834	0,2	0,3
Разом	1235,5	8487740,43	100	100

Загальна потреба в добривах на 2020 рік планується в обсязі 1235,5 т. найбільше потрібно аміачної селітри, третина від потреби – це суперфосфат, в межах 18 % планується закупити калійної солі і незначну кількість карбаміду. З врахуванням ринкової ціни, витрати на придбання складуть 4,8 млн. грн. При цьому 74% витрат підуть на закупівлю аміачної селітри.

Важливою складовою успішного ведення сільськогосподарського виробництва є широке застосування засобів захисту рослин. В Україну 2021 році було імпортовано рекордна кількість ЗЗР — 101 тис. т. Це абсолютний рекорд за всю історію незалежної України. Структура імпорту порівняно із минулими роками практично не змінилася — більшу частину традиційно займали гербіциди, їх імпорт становить 64%, або ж 65 тис. т. На другому місці фунгіциди з часткою у 23%, чи 23 тис. т. Третіми за кількістю, але не за значимістю ідуть інсектициди з 9%, або ж 9 тис. т. Також треба відзначити імпорт регуляторів росту. їх було ввезено близько 4%, чи 3,5 тис. т.

НУБІП України

Таблиця 3.7

Потреба в засобах захисту рослин для вирощування культур в ТОВ «Жорнівське» на 2024 р.

Назва препарату	Загальна потреба, кг	Вартість, грн.
Вітавакс 200 ФФ 34% в.с.к.	465	166702,5
Караге 050 ЕС к.е.	29,8	6547,06
Пума Супер 7,5% м.в.е.	596	249247,2
Імпакт 25% к.с.	298	121613,8
Фалькон 46% к.е.	89,4	38290,02
Фастак	119,2	46523,76
Ві 58 новий, 40% к.е.	0,4	91,92
Таск	228,9	361707,78
Караге Зеон, к.е.	119,2	33483,28
Раундап 48% в.р.	3129,1	699353,85
Гроділ Максї 375 м.д.	44,7	73683,48
Базагран М, в.р.	894,4	205533,12
Максим XL 035FS т.к.с.	38,1	23263,86
Золон 35 к.е.	1043	561238,3
Реглон Супер в.р.к.	894,4	287728,48
Інокулянт	23,8	4988,48
Престиж 29% т.к.с.	38,7	29098,53
Разом	x	2909095,42

Майбутній урожай здебільшого залежить від якості насіння. Народна мудрість «що посієш, те й пожнеш» на власному досвіді перевірена аграріями. Тому зимове міжсезоння використовується для забезпечення потреб посівним матеріалом та його підготовки до сівби. Вітчизняна система насінництва складається із ланок оригінального, елітного і репродукційного насінництва, страхових фондів та державного резервного насіннєвого фонду. Залежно від цього насіння сільськогосподарських культур поділяється на такі категорії: оригінальне, елітне, репродукційне (для гібридів - гібридне).

Враховуючи вітчизняну нормативну базу з організації насінництва, для сівби на товарні посіви використовують винятково сортове насіння, підтверджене сертифікатом про якість. Кількість генерацій репродукційного

насіння залежить від особливостей культури. Використання репродукційного насіння нижче 5-ї генерації заборонено.

Право на виробництво та реалізацію насіння мають суб'єкти насінництва, що пройшли атестацію, отримали паспорт на виробництво та реалізацію насіння відповідних категорій та внесені до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу. Паспорт видається не більш, ніж на 5 років. Після закінчення терміну дії проводиться переатестація. Суб'єкти насінництва, які одержали паспорт і занесені до реєстру виробників, мають право виробляти насіння для реалізації лише зазначених у реєстрі сортів і гібридів. Сорти, не занесені до Державного реєстру сортів рослин, вирощувати для реалізації та поширення в Україні забороняється.

Таблиця 3.8

Потреба в насінні ТОВ «Жорнівське» на 2024 р.

Вид насіння	Площа га	Норма висіву на 1га, ц, п.о.	Загальна потреба, ц п.о.	Потреба в купівлі, ц	Ціна за ц, грн.	Витрати на купівлю насіння, грн.	Вартість насіння-всього, грн.
Озима пшениця	149	2,6	387,4	38,7	894,1	34601,7	34 601,7
Кукурудза	596	1	596,0	596,0	749,1	446463,6	446 463,6
Ячмінь	431	2,6	1120,6	116,2	884,98	102834,6	480 489,1
Соя	90	0,8	72,3	25,8	1758,3	41917,8	57 004,9
Разом	1266		2176	775		625 817,8	1 018 559,3

Враховуючи власні запаси та виходячи із загальної потреби, розрахована загальна кількість та вартість насіння, яка становитиме 847,8 тис. грн.

Забезпечення повного та вчасного виконання технологічних операцій відбувається за рахунок наявних технічних засобів. Розрахунок потреби в техніці для вирощування с.-г. культур наведено в Додатку А.

Отже, кількість наявної в господарстві техніки достатньо для виконання технологічних операцій на виконанні запланованих робіт.

Важливий підрозділ матеріально-технічного постачання с/г виробництва – нафтогосподарство. Від його чіткої роботи залежить ефективне використання машинно-тракторного парку. Воно повинно забезпечувати потребу господарства в усіх видах нафтопродуктів.

Таблиця 3.9

Потреба в паливно-мастильних матеріалах ТОВ «Жорнівське» на 2024р.

Види ПММ	Загальна потреба, л	Ціна 1 л, грн.	Вартість, грн.
Дизельне пальне для МТП	68724,95	48,13	3307731,8
Дизельне пальне для автом.	24263,09	48,21	1169723,6
Бензин	470,62	49,6	23342,752
Разом	93458,65		4500798,2

Нафтогосподарство ТОВ «Жорнівське» об'єднує в собі нафтосклад, пункт заправки, засоби транспортування паливо-мастильних матеріалів з нафтобаз і пересувні засоби заправки. До штабу робітників нафтогосподарства входять дві людини. Це завідуючий та шофер-заправник.

Саме нафтогосподарство розміщене поблизу тракторної бригади і збудоване із дотриманням правил пожежної безпеки. Доставка нафтопродуктів в господарство здійснюється як автотранспортом господарства так і транспортом підприємств постачальників на основі поданих заявок-замовлень та укладених договорів. Слідкує за цим завідуючим нафтогосподарством. Відпуск паливо-матеріалів здійснюється по лімітно-забірних картках та шляхових листках. Оскільки для господарської діяльності необхідно значні обсяги палива, то закупівля палива планується здійснити за оптовими цінами. Загальні витрати на закупівлю паливо-мастильних матеріалів плануються в обсязі 4,5 млн.грн.

Значення амортизаційного фонду, що завжди був джерелом не лише простого, але і розширеного відтворення основних засобів, в умовах інтенсивного розвитку набуває особливої ваги. Незважаючи на те, що вітчизняне законодавство передбачає можливість альтернативних підходів до формування амортизаційної політики підприємств, насправді на практиці ця багатоваріантність не реалізується. Головна проблема полягає в тому, що

наразі вітчизняним законодавством не передбачено механізми, які б стимулювали підвищення зацікавленості економічних суб'єктів у використанні фінансових ресурсів, що створені за рахунок накопиченої амортизації, на відновлення основних засобів, модернізацію та реконструкцію виробництва.

Розрахунок амортизаційних відрахувань

Таблиця 3.10

Назва засобу виробництва	Вартість, всього, грн.	Термін використання, років	Щорічна сума амортизаційних відрахувань, грн
Трактори Case	1309500	7	187071,43
Трактор Fendt	1500000	7	214285,71
Трактор МТЗ-1221	270000	7	38571,43
Трактор МТЗ-82	345000	7	49285,71
Комбайн Case	3460000	7	494285,71
Комбайни CLAAS LEXION	3990000	7	570000,00
Автомобіль КАМАЗ-5510	720000	7	102857,14
Автомобіль ГАЗ-САЗ-3507	120000	7	17142,86
Завантажувач сівалок на ГАЗ-САЗ-3507	60000	10	6000,00
Борони ДХРV-УD	350000	7	50000,00
Посівний комплекс "Tetrasem"-6	750000	7	107142,86
Сівалка Kinze	500000	7	71428,57
Розкидач добрив	200000	7	28571,43
Культиватор Kronos-4,8	300000	7	42857,14
Культиватор Kronos-6,4	400000	7	57142,86
Машина для внесення добрив	7940	7	1134,29
Оприскувач Hardi (Nitro)	546800	7	78114,29
Завантажувач ПФ-0.75	300000	7	42857,14
Місткість для води	96944	10	9694,40
Протруювач насіння ПС-10	100000	10	10000,00
Зерноочисний комплекс	254600	7	36371,43
Зернозавантажувач	38000	7	5428,57
Комплекс для сушіння зерна	7300000	15	486666,67
Разом	22918784		2706909,64

Реалізація функцій амортизаційної політики як найважливішого фінансово-економічного інструменту управління процесом відтворення економічного потенціалу підприємства потребує аналітичного забезпечення. В цих умовах зростає роль моніторингу як системи формування та діагностики інформації щодо елементів амортизаційної політики та дослідження їх впливу на відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства. Так, середній термін експлуатації

транспортних засобів складає 7 років. В загальному сума амортизаційних відрахувань складе 2,7 млн грн.

3.2. Формування витрат на виробництво продукції рослинництва

Однією з проблем розвитку є наявність протиріч між комерційними інтересами підприємства на ринку та інтересами соціального розвитку працівників. До таких проблем можна віднести потребу в витратах для забезпечення соціального розвитку підприємства. Тому ці кошти можна розглядати як необхідні інвестиції для забезпечення розвитку підприємства.

Від якості трудових ресурсів залежить ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства. В свою чергу, соціальний розвиток підприємства передбачає забезпечення оплати, охорони, нормування праці, соціальний захист і страхування робітників, а також підготовку кадрів. На думку науковців, економічна та соціальна сфери тісно пов'язані між собою, і тому важелі їх розвитку мають бути узгодженими.

Організація діяльності та мотивація робітників має ключове значення в діяльності сільськогосподарського підприємства. Рівень оплати праці в кожному сільськогосподарському підприємстві залежить від кінцевого результату його роботи, тобто від валового прибутку. Взаємозв'язок міри праці та її оплати здійснюється через форми і системи оплати праці, які залежать від особливостей сільськогосподарського виробництва, від нових економічних та трудових відносин.

Специфіка праці в аграрному секторі виробництва полягає в тому, що при її однакових затратах можна отримати різні кінцеві результати, які залежать також від погодно-кліматичних умов, від родючості землі, від сортів насіння. Все це необхідно враховувати при застосуванні відповідних форм та систем оплати праці. Існуюча в сільгоспідприємствах оплата праці поділяється на основну та додаткову. Основна оплата праці — це винагорода, що являє собою заробіток, який нараховується за тарифними ставками, посадовими окладами, з урахуванням виробленої продукції, її кількості та

якості. Додаткова оплата — це винагорода за працю понад установлені норми, за одержання зверхпланового врожаю, за винахідливість, трудові успіхи. Вона включає доплати, надбавки, компенсаційні виплати, премії.

Таблиця 3.12

Витрати на оплату праці трактористів-машиністів та водіїв в ТОВ «Жорнівське» на 2024 р.

Категорії працівників	Ос новна дода ток а, грн.	Ві дп уск ні, грн.	Нара ху ван ня на оп ла ту пра ці, грн.	Фонд оп ла ти пра ці з на ра ху ван ня м О г рн.
Трактористи та інші	73 3388,37	51 337,19	1726 39,62	957365, 18
Водії	26 2912,09	18 403,85	6188 9,51	343205, 44
Разом	99 6300,46	69 741,03	2345 29,13	130057 0,62

Механізованим роботам належить провідне місце в усіх сільськогосподарських підприємствах. У зв'язку з цим приділяється більше уваги удосконаленню оплати праці трактористів-машиністів. На сільськогосподарських механізованих роботах оплата праці в сільськогосподарському підприємстві проводиться за виконаний обсяг робіт або відпрацьований час за встановленими тарифними ставками. Всім механізаторам залежно від знань, досвіду роботи, згідно з Положенням про атестацію трактористів-машиністів, надається кваліфікація — тракторист-машиніст I, II, III класу з виплатою надбавок: трактористам-машиністам I класу — 20 відсотків, II класу — 10 відсотків до заробітку на механізованих роботах. Надбавки виплачуються також за збирання врожаю з урахуванням якісних показників, за економію паливно-мастильних матеріалів, за звання «Майстер», за безперервний стаж роботи, за роботу на тракторі, комбайні

упродовж певного часу без капітального ремонту і т. Ін. Планується, що загальний фонд оплати праці на 2020 рік становитиме 654,6 тис. грн., більша частина якого, а це 81 %, становитиме заробітна плата трактористів.

Оплата праці управлінського та адміністративного персоналу наведено в табл. 3.13

Таблиця 3.13

Оплата праці управлінському та адміністративному персоналу в ТОВ «Жорнівське» на 2024 р.

Категорія працівників	Чисельність, осіб	Місячний оклад, грн (без врахування відрахувань)	Річний фонд оплати праці, грн.
Головний агроном	1	17193,6	206323,2
Бригадир	1	17754,8	213057,6
Обліковець	1	10203,8	122445,6
Комірник	1	13035,5	156426
Токар рем.майстерні	1	18316,1	219793,2
Слюсар	2	18316,1	439586,4
Комірник по ПММ	2	13035,5	312852
Разом	9		1670484

Праця осіб управлінсько-обслуговуючого персоналу винагороджується на основі посадових окладів або відповідно до умов контракту. З метою підвищення зацікавленості керівників і спеціалістів державного і колективного типів підприємств вважається за доцільне проводити оплату їхньої праці за рахунок фонду оплати праці, що затверджується власником підприємства.

Для успішного проведення цього процесу в більшості випадків необхідне залучення спеціалістів у галузі менеджменту та маркетингу.

Адаптація до ринкових умов, на наш погляд, виражається, перш за все, в появі в структурі компанії посади маркетинг-директора, який функціонує на правах заступника директора. Маркетинг-директор повинен стати ключовою фігурою в компанії, взявши на себе всю повноту відповідальності за реалізацію виробленої фірмою продукції.

Для ТОВ «Жорнівське» доцільно було б ввести посади маркетинг-директора. Така необхідність виключення диктується кількома основними причинами:

вихід на масовий ринок - велика кількість одиничних покупців, охочих придбати товар;

збільшення обсягів виробництва продукції;

перспективне розширення географічних меж ринку.

Важливою складовою реалізації проекту є планування витрат.

Планувати витрати потрібно так, щоб вони могли задовольнити потреби у фінансових ресурсах протягом усього періоду реалізації проекту (табл. 3.14).

Прогнозується, що на виробництво сільськогосподарської продукції буде витрачено 18913,3 тис.грн. Основну частку становитимуть витрати на мінеральні добрива (25%) та амортизація (14%). Майже однаково планується витратити на орендну плату та засоби захисту рослин, відповідно 11,9% та

11%. Витрати на оплату праці заплановано у розмірі 868,7 тис. грн., що становить 4,5% у сумі загальних витрат на виробництво продукції рослинництва.

План витрат на вирощування продукції рослинництва в 2024 р. у ТОВ «Жорнівське»

Культура	Заробіт на плата з нарахуваннями	Насіння		Мінеральні добрива		Засоби захисту рослин, грн.	Паливно-мастильні матеріали		Амортизація, грн.	Витрати на утримання і експлуатацію	Оренда землі, грн	Загально виробничі витрати, грн..	Витрати, грн.		
		тонн	тис.грн.	тонн	тис.грн.		тонн	тис.грн.					всього	грн./га	грн./т.
Пшениця озима	308,7	38,74	34,60	124,4	881,92	302,27	6,4	234,9	281,3	67,1	374,44	324,2	2809,40	183	3771,01
Кукурудза на зерно	1234,8	17,88	446,46	612,4	3527,68	1209,08	36	1321,3	1125,0	268,4	1497,75	1296,8	11927,42	205	223,61
Ячмінь ярий	893,0	116,22	480,49	359,9	2551,06	874,35	17,8	653,3	813,6	194,1	1083,10	972,6	8515,61	199	939,45
Соя	430,9	23,84	57,00	138,6	1231,14	421,96	11,4	418,4	392,6	93,7	522,70	648,4	4216,89	202	508,71
Всього	2971,05	196,73	1018,56	1235,5	8191,79	2807,66	71,7	2631,6	2706,9	645,9	3603,64	3242,3	27469,32	15779,76	x

3.3. Економічна ефективність реалізації бізнес-плану та пропозиції щодо вдосконалення планування на підприємстві

Фінансово-господарська діяльність підприємства супроводжується рухом грошових коштів. Фінансові ресурси підприємства, сформовані за рахунок надходження коштів у результаті емісії акцій, облігацій чи отримання банківських позик, використовують для придбання матеріальних активів та здійснення фінансових вкладень. Як оборотні, так і необоротні матеріальні активи використовуються підприємством для виробництва продукції, яка потім реалізується. Кошти, отримані в результаті реалізації продукції, використовують для розрахунків із кредиторами, а також для здійснення інвестицій у товарно-матеріальні запаси, основні засоби та інші необоротні активи, в тому числі фінансові. Рух грошових коштів підприємства наведено в табл. 3.15

Неперервність руху грошових коштів значною мірою забезпечує неперервність виробничого процесу на підприємстві. Ось чому забезпечення неперервності руху коштів, недопущення частих і термінових потреб у них є одним із найважливіших завдань фінансового управління підприємства.

Рух грошових коштів на вирощуванні сільськогосподарських культур на 2019-2020 маркетинговий рік по місяцях

Види витрат	Місяці року												Разом
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	
Пряма зарплата з нарахуваннями	64646,3	162983,7	202646,6	43533,4	0,0	0,0	0,0	38869,1	213799,2	175993,2	147043,3	296157,7	1345673,2
Насіння	12075,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	758782,2	0,0	0,0	0,0	0,0	770858,0
Мінеральні добрива	3081659,1	3611454,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1718216,8	124573,4	35592,0	0,0	0,0	8571495,2
Засоби захисту рослин	29848,2	225992,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2430952,2	798903,9	214054,7	0,0	0,0	3699748,9
ГІММ	673083,4	426046,4	61822,4	0,0	0,0	0,0	5447,2	458740,3	293116,8	123647,6	350794,2	167225,0	2559924,7
Ремонт основних засобів	39945,9	39976,1	27131,4	4867,6	3823,7	159577,5	185426,1	133794,8	28298,9	28037,9	27774,2	31842,4	710498,6
Послуги найманої техніки	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Оренда землі	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	335339,9	4024071,2
Загальновироб. витрати	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	482254,1	5787047,0
Разом поточних витрат	4718852,4	5284044,5	1109194,5	865994,9	821417,7	977171,5	1008467,3	6356952,1	2276286,2	1394916,6	1343205,7	1312816,4	27469317,1
Придбання техніки	10511760,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3545890,0	0,0	26848494,1	0,0	0,0	0,0	40906150,3
Грошові витрати всього	15230612,8	5284044,5	1109194,5	865994,9	821417,7	977171,5	4554360,6	6356952,1	29124780,2	1394916,6	1343205,7	1312816,4	68375467,4

Щодо прогнозування фінансових показників діяльності сільськогосподарського підприємства, то необхідно відзначити, що Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найбільш жорстким критерієм платоспроможності й ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокової заборгованості воно може погасити в поточний момент або найближчим часом. Для ТОВ «Жорнівське» коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) 2020 році прогнозується у межах 0,029, який є недостатнім для погашення всієї поточної заборгованості у разі звернення усіх кредиторів. Дані фінансового стану ТОВ «Жорнівське» показники занесено до табл. 3.16.

Коефіцієнт покриття вимірює загальну ліквідність і показує, якою мірою поточні кредиторські зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. Теоретичне значення цього показника – 1,5-2,5. Для ТОВ «Жорнівське» прогнозоване значення коефіцієнта покриття загального для 2020 року складає 5,19, що вказує на позитивну тенденцію забезпечення поточних зобов'язань підприємства оборотними активами ТОВ «Жорнівське».

Платоспроможність - це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання. Коли підприємство має добрий фінансовий стан, воно стійко платоспроможне, у противному разі воно періодично або постійно неплатоспроможне.

Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу характеризує частку інвестованих у його діяльність коштів у загальній сумі коштів. Для ТОВ «Жорнівське» коефіцієнт фінансування складає для 2021 року – 0,10, що свідчить про зменшення інвестицій у діяльність підприємства.

Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності показує, яка частина загальної вартості активів підприємства сформована за рахунок найбільш надійних джерел фінансування і не залежить від короткострокових

позикових зобов'язань. Для ТОВ «Жорнівське» даний коефіцієнт у 2020 році прогнозується на рівні 0,87, що показує значну фінансову залежність підприємства, оскільки його діяльність фінансується за рахунок запозичених коштів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в оборотні кошти, а яку капіталізовано. Для ТОВ «Жорнівське» коефіцієнт маневреності власного капіталу складатиме у 2020 році – 0,5, що показує позитивну тенденцію маневреності власного капіталу підприємства.

Таким чином, спостерігається стабільна тенденція до зростання ліквідності активів ТОВ «Жорнівське», значна їх частина відповідає встановленим нормативам, що свідчить про достатній запас товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів, що пов'язано зі специфікою галузі та діяльністю підприємства.

Таблиця 3.16

Прогнозна економічна ефективність виробництва продукції
рослинництва в 2024 р.

Продукція	Кількість продукції, т	Ціна 1 т, грн. (без ПДВ)*	Виручка від реалізації, грн.	Повна собівартість, тис. грн.	Прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %
Озимі зернові	745	6200	4619000	2809399,49	1809600,51	64,41%
Кукурудза	5364	4950	26551800	11927418,32	14624381,68	122,61%
Ячмінь ярий	1724	5500	9482000	8515606,47	966393,53	11,35%
Соя	561,6	12400	6963840	4216892,84	2746947,16	65,14%
Разом	8255	x	47616640	27469317,12	20147322,88	66,30%

Таким чином, ми передбачаємо, що господарство буде більш прибутковіше, оскільки в ньому за прогнозними даними зростає продуктивність праці, оптимізуються витрати на 1 ц продукції, а відповідно

зростає рівень рентабельності, розмір якого очікується отримати в межах 66,3%. Найбільш прибутковим очікується виробництво сої та кукурудзи на зерно.

Потужним та необхідним інструментом при плануванні діяльності підприємств, а також для прийняття рішень є аналіз беззбитковості виробництва. Скориставшись ним, керівник може відповісти на питання, що виникають під час змін напряду діяльності, а саме: який вплив на прибуток справить зниження ціни реалізації, який обсяг продажу потрібен для покриття додаткових постійних витрат, пов'язаних з передбаченим розширенням підприємства, скільки людей треба найняти тощо. Керівник постійно приймає рішення щодо зміни ціни реалізації, розміру змінних і постійних витрат, придбання і використання ресурсів. Якщо він не зможе зробити точний прогноз рівня прибутків і витрат, його рішення завдадуть шкоди компанії.

Аналіз беззбитковості - аналітичний метод, який допомагає визначити величину беззбиткового обігу щодо підприємства і за видами продукції з подальшим розробленням заходів для досягнення і подолання межі беззбитковості в короткостроковому періоді.

Мета аналізу беззбитковості виробництва - встановити, що буде з фінансовими результатами, якщо визначений рівень продуктивності або обсяг виробництва зміняться.

Таблиця 3.17

Визначення беззбиткового рівня виробництва

Продукція	Постійні витрати, грн	Змінні витрати, грн		Маржинальний прибуток, грн	Беззбитковий обсяг виробництва, т
		всього	на 1 т		
Озима пшениця	1 120	1 688			
	805,81	593,7	2 266,6	3 933,4	284,9
	4 101	7 825			
Кукурудза	558,55	859,8	1 459,0	3 491,0	1174,9
Ячмінь	3 303	5 212			
ярий	071,90	534,6	3 023,5	2 476,5	1333,8
Соя	1 669	2 546			
	955,66	937,2	4 535,1	7 864,9	212,3

НУБІП УКРАЇНИ

Як видно з табл.3.17, найбільший обсяг безбиткового виробництва припадає на кукурудзу на зерно (1745 т), а прибутковість виробництва сої буде після досягнення валового збору 211,6 т.

НУБІП УКРАЇНИ

Отже, головним завданням у майбутньому є збільшення виробництва продукції при одночасному скороченні витрат праці та матеріальних ресурсів на одиницю продукції. Розв'язання цієї проблеми включас два основних взаємопов'язаних напрямки: максимально можливе зростання виходу сільськогосподарської продукції та систематична економія та оптимізація витрат як у натуральних, так і у вартісних виразах.

НУБІП УКРАЇНИ

У центрі уваги комерційних організацій завжди перебуває покупець із своїми потребами та бажаннями. Від якості відносин із покупцем залежить комерційний успіх організації. Для привертання клієнтів компаніям не

НУБІП УКРАЇНИ

завжди потрібно вступати в пряму конкурентну боротьбу із своїми конкурентами. Проте варто зазначити, що навіть найпростіші відносини однієї компанії з покупцями можуть впливати на інтереси конкурентів.

НУБІП УКРАЇНИ

Однак, існують ситуації, коли конкурентів немає, наприклад, коли компанія випускає на ринок абсолютно новий продукт, що задовольняє унікальні потреби споживачів. Іншим можливим способом боротьби за клієнтів може бути оптимізація витрат на виробництво продукції та зниження її ринкової ціни, що призводить до підвищеного інтересу покупців та зменшення обсягів продажів конкурентів.

НУБІП УКРАЇНИ

Важливим напрямком удосконалення бізнес-планування на підприємстві є розробка планів, враховуючи інтереси та побажання керівництва та працівників підприємства. Вони є ключовими учасниками виробничого процесу на підприємстві та можуть реалістично оцінити

НУБІП УКРАЇНИ

потенціал, перспективи та масштаби майбутнього виробництва.

Висновки

Важливим завданням для аграрних підприємств є збереження інтересу іноземних інвесторів на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції. Позитивний підхід іноземних партнерів обумовлений масштабістю ринку, наявністю природних ресурсів усіх видів, доступністю високоосвіченої робочої сили та великим науковим потенціалом, а також високим рівнем зносу основних фондів, що підвищує актуальність питання їхнього оновлення.

Бізнес-план - це інструмент розвитку підприємства, який необхідний для розширення галузей діяльності та створення нових видів бізнесу. Чітко розроблений бізнес-план стає надійним засобом в конкурентній боротьбі та розвитку бізнесу.

Бізнес-план допомагає оцінити стійкість та життєздатність підприємства, знизити ризики підприємницької діяльності, конкретизувати перспективи розвитку в кількісних та якісних показниках, залучити інвесторів та фінансову підтримку.

На сучасному етапі розвитку аграрного сектора в Україні більшість іноземних інвесторів виявляють інтерес до традиційних схем надання коштів, у яких великий акцент робиться на ретельному аналізі бізнес-плану. Тому при розробці бізнес-плану рекомендується враховувати інтереси конкретних інвесторів та акцентувати на найбільш привабливих аспектах з їхнього боку.

Бізнес-планування допомагає підприємству:

- оцінити життєздатність та стійкість підприємства;
- конкретизувати перспективи розвитку в кількісних та якісних показниках;
- залучити інвесторів та фінансову підтримку;
- отримати досвід планування та розвивати стратегічну спрямованість компанії.

При плануванні бізнес-плану було виявлено, що виробництво сої (110%) та кукурудзи на зерно (93%) очікується найбільш прибутковим.

Планується досягти рівня беззбиткового виробництва кукурудзи на зерно на рівні 1745,1 т, що становить 32% від загального планування для цієї культури. Щодо сої, цей показник становитиме 28% від планованого

валового збору. Витрати на виробництво продукції рослинництва розподілені таким чином: 25% на мінеральні добрива, 14% на амортизаційні відрахування, 11,9% на оренду землі та 11% на засоби захисту рослин.

Загалом, бізнес-планування допомагає підприємству розвивати свій бізнес на ринку та забезпечувати його стійкість, прогнозуючи можливий результат та привертаючи інвестиції для подальшого розвитку.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Список літератури

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: інформ. аналіт. зб. / [за ред. П. Т. Саблука]. – К.: ІАЕ, 2002. – Вип. 5. – 647 с.

2. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. монографія / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.

3. Барановська О.Д. Напрями ефективного функціонування фермерських господарств в Україні Науковий вісник НУБіП України. – 2010. – Вип. 154. – Ч.1. – С. 222-226.

4. Білоусько Я. К. Інвестиційне забезпечення техніко-технологічного переснащення аграрного виробництва / Я. К. Білоусько // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 32–35.

5. Бут А.Л. Особливості інвестиційного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки України / А.Л. Бут // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 4(71). – С.91-95.

6. Бутенко А.І. Інвестиційна діяльність в інноваційній сфері підприємництва в Україні: методи і форми / А.І. Бутенко, Є.В. Лазарева // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 2. – С.14-19.

7. Віщченко І.І. Інвестиційна діяльність аграрних підприємств: монографія / І.І. Віщченко. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 444 с.

8. Гончаров В.М. Інвестиційні ресурси та їх економічне регулювання: монографія / В.М. Гончаров, А.А. Навроцький, О.А. Коломійцев. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2006. – 204 с.

9/ Данилишин Б. М. Інвестиційна політика в Україні / Б.М. Данилишин, М.Х. Корецький, О.І. Дацій. // НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – Донецьк : Юго-Восток, 2006. – 290 с.

10. Данилишин Б.М. Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів / Данилишин Б.М., Корецький М.Х., Дацій Н.В. // Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., НАН України, 2007. – 203 с.

11. Даций О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України: монографія / О.І. Даций. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. – 426 с.

12. Денисенко М. Проблеми удосконалення організаційно-економічного механізму інвестування / М. Денисенко // Економіст. – 2002. – №10. – С. 46–51.

13. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс]: Статистична інформація / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

14. Еволюційний розвиток форм господарювання в агробізнесі // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій. Серія «Економічні науки» – 2012. – Том 14. – № 4 (54). – С.455-462.

15. Економічна ефективність виробничої діяльності інтегрованих сільськогосподарських підприємств // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1 (6). – Т.1. – Полтава: ПДАА. – 2013. – С.183-188

16. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/2072-rynok-mineralnykh-dobryv-v-ukraini-stan-i-perspektyvy.html>

17. Ефективне ведення сільськогосподарського виробництва та його вплив на соціальний розвиток сільських територій // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2011. – №1. – С.127-132.

18. Ефективність виробництва та використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств // Науковий вісник НУБІП України – 2010. – Вип. 154. – С.255-259

19. Ефективність сільськогосподарських підприємств та розвиток ринкових відносин у сфері матеріально-технічного забезпечення // Науковий вісник НУБІП України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес» – 2013. – Вип. 177. – Ч.4. – С.41-47.

20. Ільчук М.М., Коновал І.А. Прогнозування виробництва продукції рослинництва та його ресурсне забезпечення в Україні. Монографія. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. – 226 с.

21. Ільчук М.М., Коновал І.А. Ринки тваринницької продукції та бізнес-планування агробізнесу. Монографія. – К.: Аграр Медіа Груп, 2014. – 566 с.

22. Ільчук М.М., Коновал І.А. Розвиток агробізнесу в Україні. К.: Науковий вісник НУБІП № 244. – 2016. С. 125-135

23. Ільчук М.М., Нікітченко С.О., Перегуда Є.Ф. Диверсифікація діяльності підприємницьких структур аграрної сфери К.: Економіка АПК, № 4 (258), 2016. – С. 13-21

24. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / [П.Т. Саблук, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська та ін.] / Нац. наук. центр "Інститут аграрної економіки". – К., 2005. – 478 с.

25. Канінський П.К. Інвестування діяльності малих підприємств / П.К. Канінський, В.К. Збарський // Агроінком. – № 11-12. – 2006. – С. 87-92.

26. Кісіль М.І. Ефективність інвестицій сільськогосподарських виробничих кооперативів: монографія / М.І. Кісіль, О.В. Ролінський; за ред. М.І. Кісіля. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 228 с.

27. Коденська М. Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності / М. Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2006. – № 6. – С. 24-31

28. Концентрація та поглиблення інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С.77-83.

29. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці / М.Х. Корецький; Українська Академія державного управління при Президентові України. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 260 с.

30. Корягіна С.В. Дослідження розвитку підприємств на стадіях їхнього життєвого циклу / С.В. Корягіна // Вісн. нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2006. – № 4(554). – С.24-29.

31. Кропивко М.М. Розробка і реалізація інвестиційного плану розвитку фермерського господарства // Організація управління аграрною економікою: монографія / М.М. Кропивко, В.П. Немчук, В.В. Росоха; за ред. М.М. Кропивко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – С.241-269.

32. Кузьмін О. Наукове обґрунтування системи заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості регіону / О. Кузьмін, І. Комарницький // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Транскордонне співробітництво, ринкова інфраструктура та фінансова інвестиційна діяльність: зб. наук. пр.) / Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2002. – Вип. 6 (XXXVII). – С. 514 – 520.

33. Лук'яник М. М. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / М. М. Лук'яник // Невідкладні заходи із завершення реформування АПК і зростання його ефективності шляхом трансферу інновацій: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 22 трав. 2008 р.) / М-во освіти і науки, Терноп. нац.-екон. ун-т. Терноп. ін-т АПК УААН. – Тернопіль, 2008. – Ч. 2. – С. 127–130.

34. Лук'яник М. М. Методи визначення ефективності інвестицій в сільському господарстві / М.М. Лук'яник // зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сясин О. В., 2007. – Вип. 15, Т. 2. – С. 127–129.

35. Любар Р.П. [Основні напрями сталого розвитку фермерських господарств України](#) // Агросвіт. – 2014. – №10. – С. 5-8.

36. Мазур В. М. Інвестиційні ресурси: теоретичний та прикладний аналіз / В. М. Мазур. – Х.: Гриф, 2001. – 78 с.

37. Малік М.І. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.І. Малік, О.А. Нужна, за ред. М.І. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.

38. Маловичко А.С. Вплив ризик-менеджменту на інвестиційну привабливість підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец. / А.С. Маловичко. – Донецьк, 2007. – 19 с.

39. Матюк Т. В., Полуякова О. В. Інвестиційна привабливість у сучасних реаліях економіки України (с. 60 - 66) БІЗНЕС ІНФОРМ №8-2022.

40. Маршалок М.С. Еколого-економічні аспекти сучасного розвитку сільського господарства./ Науковий вісник НУБП України.-К.: ВЦ НУБП України, 2013.- Вип.181, ч.6. с. 166-1716.

41. Маршалок М.С. Науково-методичні основи визначення економічно доцільних та екологічно безпечних меж використання аграрних виробничих ресурсів//Науковий вісник НУБП України.-К.: ВЦ НУБП України, 2012.- Вип.177, ч.1. с115-121

42. Мертенс А. Інвестиційні рішення: от простого к сложному. [Електронний ресурс] / А. Мертенс. Режим доступа <http://www.kareta.com.ua/>

43. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні: навч. посіб. / А.С. Музиченко. – К.: Кондор, 2005. – 406с.

44. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [редкол. М.В.Зубець та ін.] – К.: Логос, 2004. – 518 с.

45. Науково обґрунтовані підходи до економічної ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств // "Економіка: реалії часу" → 2015. – № 2. – С. 207-212. Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/№2/207-212.pdf>

46. Орликовський М. О. Державне регулювання інвестиційного процесу в агропромисловому комплексі / М. О. Орликовський // Економіка АПК. – 2005. – №6 – С. 91 - 98.

47. Осецький В. Л. Інвестиційна модель зростання економіки. В. Л. Осецький // Фінанси України – 2003. – № 1. – С. 21-27.

48. Основи стійкого розвитку: навч. посіб. / [за заг. ред. Л.Г. Мельника]. – Суми: Університетська книга, 2005. – 654 с.

49. Перспективи ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах поглиблення інтеграції // Біоресурси і природокористування. – 2012. – Том 4. - №3-4. – С.117-125.

50. Півня С. В. Пріоритети інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства аграрного сектора економіки / С. В. Півня // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес: зб. наук. пр. / Дніпроп. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 64 – 67.

51. Правик Ю. М. Інвестиційний менеджмент / Ю. М. Правик: навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 431 с.

52. Пріб К. А. Інвестування: навч. посіб. для дистанційного навч. / К. А. Пріб ; за наук. ред. М. Ю. Коденської. – К. : Університет “Україна”, 2007. – 250 с.

53. Про державну підтримку сільського господарства України [Електронний ресурс]: закон України // Картотека законодавства України. – 2006. – № 5.

54. Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні: Закон України від 22.03.96 р. [96/96-ВР](#) // Картотека законодавства України. – 2006. – № 5.

55. Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для надання кредитів на реалізацію інноваційних та інвестиційних проєктів у галузях економіки / Указ Каб. Мін. України від 14.03.2007 № 455 // Урядовий кур’єр. – 2007. – 28 бер.

56. Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні : Указ Президента України від 28 жовтня 2005р. № 1513/2005 // Урядовий кур’єр. – 2005. – 30 жовт.

57. Про режим іноземного інвестування: декрет Кабінету Міністрів України від 20.05.93р. № 55-93 // Картотека законодавства України. – 2006. – № 5.

58. Прядко В. В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва // В. В. Прядко // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 69–77.

59. Радько В.І., Микитюк Д.М. Теоретичні підходи до оцінки ефективності виробництва продукції в молочному скотарстві / Інноваційна економіка. – 2015. – № 5 (60) – с.130-135.

60. Рябчик І. В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств / І. В. Рябчик, В. В. Галушко // Економіка АПК. – 2004. – №3. – С.101–108.

61. Савчук В. Теорія і практика оцінки ефективності інвестицій в Україні / В. Савчук // Економіка України. – 2003. – №12. – С. 19–25.

62. Сердюченко Н.Б. Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту / Н. Б. Сердюченко, І. І. Яценко // Економіка та держава. – 2005. – № 1. – С. 38 – 39.

63. Сільське господарство України за 2021 рік: стат. щорічник / Держ. ком. стат. України. – К., 2021. – 411 с.

64. Статистичний щорічник Київської області за 2021 р. / Головне управ. статистики у Київській. обл. – Київ: Держкомстат, 2021. — 537 с.

65. Ульянченко О.В. Інвестиційний процес і його складові елементи [Електронний ресурс] / О.В. Ульянченко // Ефективна економіка. – 2009. – №3. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

66. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері: монографія / О.В. Ульянченко; – Харк. нац. аграр. ун-т, – Харків, 2006. – 357с.

67. Фісун А.О. Роль функції інвестування інновацій в економічному зростанні / А.О. Фісун // Фінанси України. – 2007. – №6. – С. 46-55.

68. Шебаніна О.В. Стан та проблеми розвитку виробництва сільськогосподарської продукції / О.В. Шебаніна // Вісн. агр. науки Причорномор'я. – 2012. – №2. – С. 13-21.

69. Юрчишин В.В. Аграрна політика в Україні на зламах політичних епох. Історико-соціально-економічні нариси: монографія / В.В. Юрчишин. – К.: Наукова думка, 2009. – 374 с.

Додаток А.

Розрахунок потреби техніки для вирощування с.-г. культур

Назва техніки	Вид робіт в найбільш напружений період	Обсяг робіт	Норма виробітку однієї машини за:			Потреба в техніці, шт
			зміну	Кількість змін в найбільш напружений період (сезоні)	період (сезон)	
Трактори Case Магnum (310к.с.)	Посів ячменю та гороху	447,2	36	32	1152	1
Трактор Fendt	Пожнивний обробіток ґрунту	625,9	48	26	1248	1
Трактор МТЗ-1221	Пожнивний обробіток ґрунту	417,3	33,8	26	878,8	1
	Оприскування посівів	447,1	77,1	24	1850,4	1
Трактор МТЗ-82	Підживлення посівів	1490,1	46,4	32	1484,8	2
Комбайн Case	Збирання врожаю кукурудзи	596	8,6	60	516	2
Комбайн CLAAS LEXION-560	Збирання врожаю пшениці, ячменю, гороху	254,3	9,3	40	372	2
Автомобіль КАМАЗ-5510	Збирання врожаю	2324,8	47,7	40	1908	3
Автомобіль ГАЗ-САЗ-3507	Обслуговування посівного комплексу					1
Завантажувач сівалок на ГАЗ-САЗ-3507	Обслуговування посівного комплексу					1
Борони DXRV-YD	Комбінований обробіток ґрунту під ячмень, кукурудзу, сою та горох	1341,1	42,1	60	2526	1
Посівний комплекс "Тотасеп"-6	Посів ячменю та гороху	447,1	36	32	1152	1
Сівалка Kinze	Посів кукурудзи	596	43,2	20	904	1
Розкидач добрив RSM-1050	Розкидання добрив					1
Культиватор Kropos-4,8	Пожнивний обробіток ґрунту	417,2	33,8	26	878,8	1
Культиватор Kropos-6,4	Пожнивний обробіток ґрунту	625,8	48	26	1248	1
Машина для внесення добрив МВУ-900	Підживлення ячменю та гороху	447,1	77,1	24	1850,4	1
Оприскувач Hardi (Nitro)	Оприскування посівів	1490,1	46,4	32	1484,8	2
Завантажувач ПФ-0,75	Завантаження добрив		105			2
Місткість для води МЖТ-Ф-11	Підвезення води для приготування робочого розчину	447,0	42,1	32	1347,2	1
Протруювач насіння ПС-10	Протруєння насіння ячменю та гороху	116,3	60	20	1200	1
Зерноочисний комплекс	Очищення та сортування зерна	3069,8	119	36	4284	1
Зернозавантажувач	Навантаження зерна	3069,8		36		1
Комплекс для сушіння зерна	Сушіння зерна	5364	830	30	24900	1

Додаток В

Прогноз показників фінансової стійкості і платоспроможності ТОВ «Жорнівське» на 2020 р.

Показники	Нормативне обмеження показника	Величина показників на кінець року	
		2019	2020
Коефіцієнт автономії	$>0,5$	0,87	0,87
Коефіцієнт фінансування (співвідношення залучених і власних коштів)	>1	0,10	0,10
Коефіцієнт заборгованості	-	0,09	0,09
Коефіцієнт поточної заборгованості	-	0,09	0,09
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	-	0,87	0,87
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-	0,50	0,50
Коефіцієнт маневреності власного і довгострокового позичкового капіталу	-	0,50	0,50
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	$\geq 0,2$	0,029	0,029
Коефіцієнт поточної ліквідності	≥ 1	2,52	2,52
Коефіцієнт покриття	≥ 2	5,19	5,19